

Καλές πρακτικές για την πρόληψη των πρόωρων γάμων και της πρόωρης μητρότητας στις κοινότητες Ρομά

Συγκριτική Διακρατική Έκθεση - ΠΕ4

ROMA INFLUENCERS NETWORK/2024-1-EL01-KA220-ADU-000247507

Ημε Κλίμακα
Μεταμορφώνοντας την κοινωνία
από την περιθωριοποίηση
στην κοινωνική συμμετοχή

Κέντρο Ημέρας για Ρομά
Κέντρο Ημέρας για Ρομά
Κέντρο Ημέρας για Ρομά

Cairde
Influencing Roma Society with Research

Erasmus
CENTRO DE ESTUDIOS
INTERCULTURALES
ROMA

**cooper
activa**

SASTIPEN

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή	3
2. Μεθοδολογία και όρια της έννοιας της «καλής πρακτικής»	5
3. Εθνικές και τοπικές πρακτικές	6
3.1 Ελλάδα	6
3.2 Ιρλανδία	8
3.3 Πορτογαλία	11
3.4 Ρουμανία	16
4. Ευρωπαϊκές και διακρατικές καλές πρακτικές	19
5. Συγκριτική ανάλυση των πρακτικών	26
5.1 Από την πρόληψη των πρόωρων γάμων και της πρόωρης μητρότητας στην προώθηση των δικαιωμάτων	
5.2 Η εκπαίδευση ως κύριος προστατευτικός παράγοντας	26
5.3 Πρόσβαση σε δικαιώματα και δημόσιες υπηρεσίες	27
5.4 Κοινωνική συμμετοχή και ηγετικός ρόλος των γυναικών Ρομά	28
5.5 Από την ατομική παρέμβαση στη συστημική αλλαγή	29
5.6 Παραγωγή γνώσης, τεκμηρίωση και συμμετοχική διακυβέρνηση	29
5.7 Διαθέσιμα στοιχεία και μελλοντικές προκλήσεις	30
6. Συμπεράσματα	31

1. Εισαγωγή

Οι κοινότητες Ρομά αποτελούν τη μεγαλύτερη εθνοτική μειονότητα στην Ευρώπη και εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν σημαντικές ανισότητες ως προς την πρόσβαση σε ένα ευρύ φάσμα δικαιωμάτων. Παρά την πρόοδο που έχει επιτευχθεί τις τελευταίες δεκαετίες, πολλοί Ρομά παραμένουν εκτεθειμένοι στη φτώχεια, τις διακρίσεις και τον αντιτσιγγανισμό, γεγονός που περιορίζει την πλήρη άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων τους. Οι γυναίκες, τα κορίτσια και τα παιδιά Ρομά πλήττονται συχνά από πολλαπλές και διασταυρούμενες μορφές ανισότητας, οι οποίες προκύπτουν από τον συνδυασμό εθνοτικών διακρίσεων, έμφυλων ανισοτήτων και κοινωνικού αποκλεισμού. Για τον λόγο αυτό, η Ευρωπαϊκή Ένωση και το Συμβούλιο της Ευρώπης αναγνωρίζουν σήμερα την ισότητα, την ένταξη και τη συμμετοχή των κοινοτήτων Ρομά ως στρατηγικές προτεραιότητες για την περίοδο 2020-2030, προκρίνοντας προσεγγίσεις βασισμένες στα ανθρώπινα δικαιώματα, την ισότητα των φύλων και την ουσιαστική συμμετοχή των ίδιων των κοινοτήτων Ρομά.

Στο πλαίσιο αυτό, οι πρόωροι γάμοι και η πρόωρη μητρότητα συνιστούν ιδιαίτερα σύνθετες προκλήσεις. Παρότι τα φαινόμενα αυτά μπορεί να εμφανίζονται σε διαφορετικές κοινωνικές και πολιτισμικές ομάδες, σειρά ευρωπαϊκών μελετών δείχνει ότι εξακολουθούν να επηρεάζουν ορισμένες κοινότητες Ρομά στις διάφορες χώρες όπου αυτές ζουν, αν και με τρόπους που διαφέρουν σημαντικά από το ένα πλαίσιο στο άλλο.

Σε αυτά τα διαφορετικά πλαίσια, ωστόσο, οι πρόωροι γάμοι και η πρόωρη μητρότητα αντανakλούν την αλληλεπίδραση πολλαπλών παραγόντων, μεταξύ των οποίων η φτώχεια, η πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου, οι διακρίσεις, οι έμφυλες ανισότητες, η περιορισμένη πρόσβαση σε υπηρεσίες σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας, οι περιορισμένες ευκαιρίες εκπαίδευσης και απασχόλησης, καθώς και η διατήρηση συγκεκριμένων κοινωνικών προτύπων και προσδοκιών. Κατά συνέπεια, τα φαινόμενα αυτά δεν μπορούν να ερμηνεύονται αποκλειστικά ως πολιτισμικές πρακτικές ούτε να αντιμετωπίζονται μόνο με νομοθετικά μέτρα ή μεμονωμένες εκστρατείες ευαισθητοποίησης. Η πρόληψή τους απαιτεί ολοκληρωμένες, διαρκείς και πολιτισμικά κατάλληλες παρεμβάσεις, ικανές να αντιμετωπίζουν ταυτόχρονα τους ατομικούς, οικογενειακούς, κοινοτικούς, θεσμικούς και διαρθρωτικούς παράγοντες που διαμορφώνουν τις πορείες ζωής των κοριτσιών και των γυναικών Ρομά.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο αναπτύχθηκε το έργο Roma Influencers - Breaking the Circle of Early Marriages and Early Motherhood. Το έργο, που συγχρηματοδοτείται από το πρόγραμμα Erasmus+, φέρνει κοντά οργανώσεις από την Ελλάδα, την Ιρλανδία, την Πορτογαλία και τη Ρουμανία. Βασίζεται στην αναγνώριση ότι η πρόληψη των πρόωρων γάμων και της πρόωρης μητρότητας απαιτεί μια πολυδιάστατη προσέγγιση, θεμελιωμένη στην παραγωγή γνώσης, την ενδυνάμωση των γυναικών Ρομά, την κοινοτική συμμετοχή, τη διατομεακή συνεργασία και την ανάπτυξη προτάσεων πολιτικής. Κατά την υλοποίησή του, το έργο προώθησε τη συγκριτική έρευνα, την εκπαίδευση γυναικών Ρομά ως Influencers, την ανάπτυξη εκπαιδευτικού υλικού, εκστρατείες κοινοτικής ευαισθητοποίησης

και διαδικασίες διαλόγου για τη χάραξη πολιτικής, επιδιώκοντας να μετατρέψει τη γνώση σε πρακτικά εργαλεία πρόληψης και κοινωνικής αλλαγής.

Η παρούσα έκθεση αποτελεί ένα από τα κύρια παραδοτέα του έργου και συγκεντρώνει τις εθνικές πρακτικές που εντόπισαν οι εταίροι του έργου - Κλίμακα (Ελλάδα), Cairde (Ιρλανδία), CESIS και CooperActiva (Πορτογαλία) και Sastipen (Ρουμανία) - καθώς και ευρωπαϊκές και διακρατικές πρακτικές που θεωρούνται συναφείς με την πρόληψη των πρόωρων γάμων και της πρόωρης μητρότητας στις κοινότητες Ρομά. Οι πρακτικές που αναλύονται διαφέρουν σημαντικά ως προς τη φύση τους και περιλαμβάνουν εκπαιδευτικά προγράμματα, διαπολιτισμική διαμεσολάβηση, προαγωγή της υγείας, υποστήριξη από ομοτίμους, συμμετοχική έρευνα, συνεργατική διακυβέρνηση, ενίσχυση οργανώσεων Ρομά και ανάπτυξη δημόσιων πολιτικών. Η ποικιλομορφία αυτή αποτελεί ένα από τα κύρια πλεονεκτήματα της έκθεσης, καθώς καταδεικνύει ότι η πρόληψη δεν εξαρτάται από μία και μοναδική μεθοδολογία, αλλά από τη διασύνδεση συμπληρωματικών αποκρίσεων που λειτουργούν σε διαφορετικά επίπεδα παρέμβασης.

Αντί να παρουσιάζει έναν κατάλογο πρωτοβουλιών, η έκθεση επιδιώκει να εντοπίσει τους παράγοντες που καθιστούν μια πρακτική ιδιαίτερα υποσχόμενη στον συγκεκριμένο τομέα και να διερευνήσει στοιχεία που μπορούν να προσαρμοστούν και να μεταφερθούν σε άλλα εθνικά ή τοπικά πλαίσια. Η συγκριτική ανάλυση δείχνει ότι οι πιο ισχυρές αποκρίσεις συνδυάζουν τη συμπεριληπτική εκπαίδευση, την πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας, τη διαπολιτισμική διαμεσολάβηση, την κοινοτική συμμετοχή, την παραγωγή γνώσης, τον ηγετικό ρόλο των γυναικών Ρομά και τη συμμετοχική διακυβέρνηση, σε συμφωνία με τις πιο πρόσφατες κατευθύνσεις πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προώθηση της ισότητας, της ένταξης και της συμμετοχής των κοινοτήτων Ρομά.

Στο πλαίσιο αυτό, η έκθεση επιδιώκει πέντε βασικούς στόχους:

- να εντοπίσει εθνικές, ευρωπαϊκές και διακρατικές πρακτικές με δυνατότητα πρόληψης των πρόωρων γάμων και της πρόωρης μητρότητας στις κοινότητες Ρομά,
- να αναλύσει τις διαφορετικές προσεγγίσεις που αναπτύχθηκαν στις τέσσερις χώρες-εταίρους και να προσδιορίσει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους,
- να αναδείξει παράγοντες επιτυχίας, προκλήσεις και συνθήκες που διευκολύνουν τη μεταφορά αυτών των πρακτικών σε άλλα πλαίσια,
- να εντοπίσει κοινά σημεία και διαφορές μεταξύ των εμπειριών που αναλύθηκαν, συμβάλλοντας έτσι στην καλύτερη κατανόηση των παραγόντων που υποστηρίζουν την πρόληψη,
- να συμβάλει στην ανάπτυξη μελλοντικών δημόσιων πολιτικών και προγραμμάτων παρέμβασης βασισμένων σε επιστημονικά στοιχεία, την κοινοτική συμμετοχή, την ισότητα των φύλων και τα ανθρώπινα δικαιώματα.

2. Μεθοδολογία και όρια της έννοιας της «καλής πρακτικής»

Η εκπόνηση της παρούσας έκθεσης καθοδηγήθηκε από τον Οδηγό για τον Εντοπισμό Καλών Πρακτικών, ο οποίος, όπως υποδηλώνει ο τίτλος του, παρέχει το πλαίσιο για την έρευνα που πραγματοποίησε κάθε εταίρος του έργου. Οι πληροφορίες που παρουσιάζονται στην παρούσα συγκριτική διακρατική έκθεση βασίζονται στις εθνικές εκθέσεις και στη συνοδευτική τεκμηρίωση που παρήγαγαν οι εταίροι του έργου.

Παρά την ύπαρξη κοινού εγγράφου καθοδήγησης, οι εθνικές εκθέσεις δεν ακολουθούν απολύτως ομοιόμορφη δομή. Ορισμένες περιγράφουν συγκεκριμένα έργα με καθορισμένη χρονική διάρκεια, ενώ άλλες παρουσιάζουν θεσμικές προσεγγίσεις, μόνιμες υπηρεσίες, μεθοδολογίες ή εκπαιδευτικό υλικό.

Για τον λόγο αυτό, η έννοια της «καλής πρακτικής» χρησιμοποιείται με τη δέουσα προσοχή σε όλη την έκθεση. Δεν έχουν υποβληθεί όλες οι πρωτοβουλίες που εξετάστηκαν σε αξιολόγηση αποτελεσμάτων ή αντικτύπου. Κατά συνέπεια, η έκθεση διακρίνει μεταξύ εθνικών και διακρατικών πρακτικών, καθώς και μεταξύ εδραιωμένων καλών πρακτικών, υποσχόμενων πρακτικών και συναφών θεσμικών προσεγγίσεων, αναγνωρίζοντας τα διαθέσιμα στοιχεία χωρίς να αποδίδει αποτελέσματα που δεν έχουν ακόμη αποδειχθεί.

Οι πρακτικές εντοπίστηκαν και αναλύθηκαν βάσει των ακόλουθων κριτηρίων:

- Συνάφεια
- Αποτελεσματικότητα
- Κοινωνική συμμετοχή
- Πολιτισμική ευαισθησία και μη διάκριση
- Διάσταση του φύλου
- Βιωσιμότητα
- Δυνατότητα μεταφοράς
- Δικτύωση και πολυτομεακή συνεργασία
- Καινοτομία

3. Εθνικές και τοπικές πρακτικές

3.1 Ελλάδα

Η ελληνική εμπειρία καταδεικνύει ισχυρή προσήλωση στη συμμετοχική παραγωγή γνώσης, στη διαβούλευση με την κοινότητα και στην επιρροή επί της δημόσιας πολιτικής.

Roma Child VOICE¹

Επικεφαλής φορέας: Ινστιτούτο Prolepsis, σε συνεργασία με την Ένωση Ελλήνων Ρομά Διαμεσολαβητών και Συνεργατών τους, στο πλαίσιο του προγράμματος PREVENT.

Η πρωτοβουλία Roma Child VOICE είναι ένα εθνικό έργο που αξιοποιεί συμμετοχικές ερευνητικές μεθόδους, με σκοπό την καλύτερη κατανόηση των εμπειριών, των αναγκών και των απόψεων των παιδιών Ρομά. Το έργο, το οποίο υλοποιήθηκε σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας, εμπλέκει παιδιά και οικογένειες Ρομά, διαμεσολαβητές Ρομά, επαγγελματίες στους τομείς της εκπαίδευσης, της υγείας και της κοινωνικής προστασίας, καθώς και εκπροσώπους τοπικών και εθνικών αρχών.

Η πρωτοβουλία συγκέντρωσε τόσο ποιοτικά όσο και ποσοτικά στοιχεία για τις εμπειρίες, τις ανάγκες και τις στάσεις εντός των κοινοτήτων Ρομά, αξιοποιώντας τα ευρήματα για τη διαμόρφωση τεκμηριωμένων συστάσεων σχετικά με τις πολιτικές προστασίας του παιδιού. Η εμπειρία κατέδειξε ότι η έρευνα σε κοινωνικά και πολιτισμικά ευαίσθητα ζητήματα απαιτεί την ενεργό συμμετοχή των κοινοτήτων από τα πρώτα στάδια, τη συνεργασία με έμπιστους τοπικούς εταίρους και τη χρήση πολιτισμικά κατάλληλων μεθοδολογιών. Η δυνατότητα μεταφοράς της σε άλλα πλαίσια εξαρτάται επίσης από την ικανότητα μετατροπής των ερευνητικών ευρημάτων σε συγκεκριμένες προτάσεις παρέμβασης και συστάσεις δημόσιας πολιτικής.

Καινοτόμα χαρακτηριστικά

Το κύριο καινοτόμο χαρακτηριστικό της πρωτοβουλίας έγκειται στην ενσωμάτωση της επιστημονικής έρευνας με τη διαπολιτισμική διαμεσολάβηση. Η συνεργασία του Ινστιτούτου Prolepsis με την Ένωση Ελλήνων Ρομά Διαμεσολαβητών και Συνεργατών τους επιτρέπει την παραγωγή τεκμηρίωσης βασισμένης στην ενεργό συμμετοχή των κοινοτήτων Ρομά, ενώ ταυτόχρονα ενισχύει την εμπιστοσύνη των οικογενειών στην ερευνητική διαδικασία και αυξάνει τη συνάφεια των παραγόμενων συστάσεων.

Γιατί θεωρείται καλή πρακτική

Παρότι το Roma Child VOICE δεν αποτελεί άμεση παρέμβαση για την πρόληψη των πρόωρων γάμων, συνιστά υποσχόμενη πρακτική για την παραγωγή τεκμηρίωσης που βασίζεται στην

¹ Παρουσίαση αποτελεσμάτων του έργου Roma Child VOICE.

ενεργό συμμετοχή των ίδιων των κοινοτήτων Ρομά. Η πρωτοβουλία αναδεικνύει επίσης την προστιθέμενη αξία του συνδυασμού επιστημονικής έρευνας και διαπολιτισμικής διαμεσολάβησης, συμβάλλοντας στην ανάπτυξη πιο ενημερωμένων και πολιτισμικά επαρκών πολιτικών και πρακτικών, με επίκεντρο τα δικαιώματα των παιδιών.

ROMplat2019²

Επικεφαλής φορέας: Ένωση Ελλήνων Ρομά Διαμεσολαβητών και Συνεργατών τους, σε συνεργασία με δημόσιες αρχές και οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών.

Το ROMplat2019 είναι μια εθνική πλατφόρμα συμμετοχικής διακυβέρνησης που προωθεί τη συνεργασία μεταξύ διαμεσολαβητών Ρομά, δημόσιων αρχών, οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών και εκπροσώπων των κοινοτήτων Ρομά, με στόχο την ενίσχυση της κοινωνικής ένταξης και τη βελτίωση των αποκρίσεων στις ανάγκες αυτών των κοινοτήτων. Η πρωτοβουλία επιδιώκει να διασφαλίσει ότι οι δημόσιες πολιτικές αναπτύσσονται μέσω συμμετοχικών διαδικασιών που αναγνωρίζουν και αξιοποιούν τη γνώση και τη βιωμένη εμπειρία των κοινοτήτων Ρομά.

Στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας οργανώθηκε σειρά εργαστηρίων διαβούλευσης, με σκοπό τη συλλογή των απόψεων των κοινοτήτων Ρομά και την ανάπτυξη τεκμηριωμένων συστάσεων δημόσιας πολιτικής για τους πρόωρους γάμους.

Καινοτόμα χαρακτηριστικά

Το κύριο καινοτόμο χαρακτηριστικό της πρακτικής έγκειται στην αναγνώριση των διαμεσολαβητών Ρομά ως μόνιμων εταίρων στον σχεδιασμό, την εφαρμογή και την παρακολούθηση των δημόσιων πολιτικών, ενισχύοντας έτσι τον συντονισμό μεταξύ των τομέων της εκπαίδευσης, της υγείας, της κοινωνικής προστασίας και της ισότητας. Η προσέγγιση αυτή προάγει τον καλύτερο θεσμικό συντονισμό, βελτιώνει την επικοινωνία μεταξύ δημόσιων υπηρεσιών και κοινοτήτων Ρομά και συμβάλλει στην ανάπτυξη πιο συμπεριληπτικών και πολιτισμικά επαρκών αποκρίσεων.

Γιατί θεωρείται καλή πρακτική

Παρότι το ROMplat2019 δεν αποτελεί άμεση παρέμβαση για την πρόληψη των πρόωρων γάμων και της πρόωρης μητρότητας, συνιστά υποσχόμενη πρακτική, καθώς θεσπίζει μόνιμους μηχανισμούς κοινωνικής συμμετοχής και διυπηρεσιακής συνεργασίας. Οι μηχανισμοί αυτοί είναι απαραίτητοι για την υποστήριξη αποτελεσματικότερων δημόσιων πολιτικών που προωθούν τα δικαιώματα των παιδιών και των γυναικών Ρομά.

² EN-3o-NEWSLETTER-FINAL-CONFERENCE.pdf.

3.2 Ιρλανδία

Οι ιρλανδικές πρακτικές δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στην ενδυνάμωση των γυναικών Ρομά, στην πολύγλωσση πρόσβαση στην πληροφορία, στη μητρική φροντίδα υγείας και στην προσαρμογή των δημόσιων υπηρεσιών.

DROM Ireland: Υποστήριξη από ομοτίμους Ρομά για την Υγεία, την Εκπαίδευση και την Ισότητα³

Επικεφαλής φορέας: Cairde, με χρηματοδότηση από το Υπουργείο Παιδιών, Αναπηρίας και Ισότητας.

Το DROM Ireland: Υποστήριξη από ομοτίμους Ρομά για την Υγεία, την Εκπαίδευση και την Ισότητα είναι μια πρωτοβουλία κοινοτικής ενδυνάμωσης και ηγεσίας, η οποία απευθύνεται σε γυναίκες Ρομά και υλοποιείται από την Cairde. Το πρόγραμμα υποστηρίζει τη μετάβαση των συμμετεχουσών από χρήστριες υπηρεσιών σε Εργαζόμενες Υποστήριξης Ομοτίμων Ρομά, μέσω μιας ολοκληρωμένης διαδρομής εκπαίδευσης, κατάρτισης και καθοδήγησης. Η διαδρομή αυτή περιλαμβάνει εκμάθηση της αγγλικής γλώσσας, γραμματισμό και ψηφιακές δεξιότητες, πιστοποιημένα προσόντα, μητρική και ψυχική υγεία, ισότητα και δικαιώματα, συμμετοχή στα κοινά και γνώση των δημόσιων υπηρεσιών.

Καινοτόμα χαρακτηριστικά

Το κύριο καινοτόμο χαρακτηριστικό του προγράμματος είναι η εκπαίδευση γυναικών Ρομά ως εργαζομένων υποστήριξης ομοτίμων, ικανών να λειτουργούν ως γέφυρες μεταξύ των κοινοτήτων Ρομά και των δημόσιων υπηρεσιών. Ως έμπιστες διαμεσολαβήτριες, οι γυναίκες αυτές υποστηρίζουν άλλες γυναίκες Ρομά στην πρόσβαση σε πληροφορίες, υπηρεσίες υγείας, εκπαίδευση και υπηρεσίες μητρότητας, καθώς και στην άσκηση των δικαιωμάτων τους, συμβάλλοντας στην υπέρβαση γλωσσικών, πολιτισμικών και θεσμικών εμποδίων.

Γιατί θεωρείται καλή πρακτική

Το DROM Ireland αποτελεί υποσχόμενη πρακτική, διότι συνδυάζει την ατομική ενδυνάμωση, την πιστοποιημένη κατάρτιση, την κοινοτική ηγεσία και την υποστήριξη από ομοτίμους. Προάγοντας την αυτονομία των γυναικών και ενισχύοντας την ικανότητα των κοινοτήτων να αντιμετωπίζουν τις δικές τους προκλήσεις μέσω βιώσιμων μοντέλων συμμετοχής και αμοιβαίας υποστήριξης, το πρόγραμμα συμβάλλει στη μακροπρόθεσμη κοινωνική ένταξη.

Εθνική Γραμμή Πληροφόρησης Ρομά⁴

Επικεφαλής φορέας: Cairde.

Η Εθνική Γραμμή Πληροφόρησης Ρομά, που ιδρύθηκε το 2020, είναι μια πανεθνική υπηρεσία πληροφόρησης και καθοδήγησης που παρέχεται από την Cairde για την υποστήριξη ατόμων και οικογενειών Ρομά στην

³ Roma Programme - Cairde

⁴ Roma Programme - Cairde

πρόσβαση σε δημόσιες υπηρεσίες και την άσκηση των δικαιωμάτων τους. Η υπηρεσία παρέχει πληροφορίες, συμβουλές και παραπομπές σε τομείς όπως η υγεία, η εκπαίδευση, η κοινωνική προστασία, η στέγαση, η μετανάστευση και η απασχόληση, επιδιώκοντας να υπερβεί τα γλωσσικά, διοικητικά και θεσμικά εμπόδια που συχνά δυσχεραίνουν την πρόσβαση στις δημόσιες υπηρεσίες.

Η γραμμή υποστήριξης στελεχώνεται από Ρομά και παρέχει βοήθεια στη ρομανί, τη ρουμανική και την αγγλική γλώσσα, υποστηρίζοντας τόσο μέλη των κοινοτήτων Ρομά όσο και επαγγελματίες που εργάζονται σε δημόσιες υπηρεσίες και φορείς παροχής υπηρεσιών. Από την ίδρυσή της έχει διαχειριστεί περισσότερες από 12.000 κλήσεις, μεταξύ των οποίων 4.307 μόνο το 2024, από μέλη κοινοτήτων Ρομά, δημόσιες υπηρεσίες, κοινοτικές οργανώσεις και οργανώσεις του εθελοντικού τομέα, με ιδιαίτερη έμφαση στην υγεία και τη στέγαση.

Καινοτόμα χαρακτηριστικά

Το κύριο καινοτόμο χαρακτηριστικό της υπηρεσίας έγκειται στην παροχή προσβάσιμης, πολιτισμικά επαρκούς υποστήριξης, προσαρμοσμένης στις ανάγκες των κοινοτήτων Ρομά, λειτουργώντας ως γέφυρα μεταξύ των χρηστών και των δημόσιων υπηρεσιών. Πέρα από την ανταπόκριση σε άμεσες ανάγκες, συμβάλλει επίσης στην ενίσχυση της ενημέρωσης για τα διαθέσιμα δικαιώματα και τις υπηρεσίες, ενθαρρύνοντας μια πιο ενημερωμένη και αυτόνομη χρήση των δημόσιων παροχών.

Γιατί θεωρείται καλή πρακτική

Η Εθνική Γραμμή Πληροφόρησης Ρομά αποτελεί υποσχόμενη πρακτική, διότι διευκολύνει την πρόσβαση σε θεμελιώδη δικαιώματα, ενισχύει την εμπιστοσύνη των κοινοτήτων Ρομά στις δημόσιες υπηρεσίες και συμβάλλει στη μείωση των ανισοτήτων πρόσβασης στην υγεία, την εκπαίδευση και την κοινωνική προστασία. Βελτιώνοντας την πρόσβαση στην πληροφορία και τη θεσμική υποστήριξη, δημιουργεί επίσης ευνοϊκές συνθήκες για την πρόληψη καταστάσεων ευαλωτότητας, συμπεριλαμβανομένων των πρόωρων γάμων και της πρόωρης μητρότητας.

Μελέτη για τις εμπειρίες των γυναικών Ρομά από τις υπηρεσίες μητρότητας⁵

Επικεφαλής φορέας: Cairde, σε συνεργασία με γυναίκες Ρομά και υπηρεσίες υγείας.

Η Μελέτη για τις εμπειρίες των γυναικών Ρομά από τις υπηρεσίες μητρότητας είναι μια πρωτοβουλία συμμετοχικής έρευνας της Cairde, με σκοπό τη διερεύνηση των εμπειριών των γυναικών Ρομά από την πρόσβαση και τη χρήση υπηρεσιών μητρότητας στην Ιρλανδία. Η μελέτη εντοπίζει γλωσσικά, πολιτισμικά και θεσμικά εμπόδια που επηρεάζουν την πρόσβαση σε ποιοτική μαιευτική φροντίδα,

⁵ Roma Programme - Cairde

δίνοντας ταυτόχρονα φωνή στις εμπειρίες και τις απόψεις των ίδιων των γυναικών Ρομά.

Η μελέτη βασίστηκε στις αρχές του συν-σχεδιασμού, της αμοιβαιότητας και της ερμηνείας των ευρημάτων υπό την καθοδήγηση της κοινότητας, αποτελώντας παράδειγμα διατομεακής συνεργασίας και έρευνας επικεντρωμένης σε μια μειονοτική κοινότητα. Οι γυναίκες και οι οργανώσεις Ρομά συμμετείχαν όχι μόνο στη συλλογή των δεδομένων, αλλά και στην ερμηνεία των ευρημάτων και στην πλαίσιωση των εμπειριών που εντοπίστηκαν, ενισχύοντας έτσι την ποιότητα, τη συνάφεια και την κοινωνική εγκυρότητα των συμπερασμάτων της μελέτης.

Ένα από τα κύρια διδάγματα του έργου είναι ότι η ουσιαστική συμμετοχή απαιτεί χρόνο, πόρους και από κοινού παραγόμενες διαδικασίες ήδη από τα πρώτα στάδια της έρευνας. Η αναπαραγωγή αυτής της προσέγγισης προϋποθέτει συνεργασίες με οργανώσεις και κοινότητες Ρομά, προθυμία προσαρμογής της ερευνητικής διαδικασίας και επαρκή χρηματοδότηση, ώστε να διασφαλίζεται η συμμετοχή σε όλα τα στάδια της έρευνας, συμπεριλαμβανομένων της ανάλυσης των δεδομένων και της διατύπωσης συστάσεων.

Γιατί θεωρείται καλή πρακτική

Η πρωτοβουλία αποτελεί υποσχόμενη πρακτική, επειδή παράγει στοιχεία που υποστηρίζουν τη βελτίωση των υπηρεσιών μητρικής φροντίδας υγείας και συμβάλλουν στη μείωση των ανισοτήτων πρόσβασης στην υγειονομική περίθαλψη, προάγοντας έτσι τα δικαιώματα, την υγεία και την ευημερία των γυναικών και των παιδιών Ρομά.

Υπηρεσία Εφηβικής Εγκυμοσύνης - Νοσοκομείο Rotunda⁶

Επικεφαλής φορέας: Νοσοκομείο Rotunda (Δουβλίνο).

Η Υπηρεσία Εφηβικής Εγκυμοσύνης, που ιδρύθηκε από το Νοσοκομείο Rotunda το 2005, είναι μια εξειδικευμένη υπηρεσία που παρέχει ολοκληρωμένη υποστήριξη σε εγκύους εφήβους, μέσω κλινικής φροντίδας, ψυχοκοινωνικής υποστήριξης και καθοδήγησης καθ' όλη τη διάρκεια της εγκυμοσύνης και της λοχείας. Η υπηρεσία συνενώνει ένα φάσμα επαγγελματιών και υποστηρικτικών υπηρεσιών, προωθώντας μια ολοκληρωμένη απόκριση στις ανάγκες των νεαρών μητέρων.

Το 2025, η υπηρεσία ολοκλήρωσε αξιολόγηση που κάλυπτε την περίοδο 2005-2022. Τα ευρήματα έδειξαν ότι, παρότι η εφηβική εγκυμοσύνη είχε συνολικά μειωθεί μεταξύ των γυναικών που προσέρχονταν στο νοσοκομείο, το ποσοστό των έφηβων μητέρων Ρομά είχε αυξηθεί. Τα στοιχεία για το 2024 έδειξαν ότι το 47% των χρηστριών της υπηρεσίας δεν ήταν ιρλανδικής υπηκοότητας, η ρουμανική ήταν η συχνότερα ομιλούμενη γλώσσα και το 35% προσδιοριζόταν ως Ρομά ή Ρουμάνες. Πολλές ζούσαν σε συνθήκες

⁶ Gynaecology - The Rotunda Hospital

ευαλωτότητας, χρειάζονταν υπηρεσίες διερμηνείας και αντιμετώπιζαν σημαντικά εμπόδια στην πρόσβαση ακόμη και σε βασική υγειονομική περίθαλψη.

Καινοτόμα χαρακτηριστικά

Το κύριο καινοτόμο χαρακτηριστικό του προγράμματος έγκειται στο προσωποκεντρικό, διεπιστημονικό μοντέλο φροντίδας, το οποίο συνδυάζει υγειονομική περίθαλψη, συναισθηματική υποστήριξη, αγωγή υγείας, παραπομπή σε κοινοτικούς πόρους και συντονισμό με ευρύτερες υπηρεσίες κοινωνικής και εκπαιδευτικής υποστήριξης.

Γιατί θεωρείται καλή πρακτική

Παρότι δεν έχει σχεδιαστεί ειδικά για τις κοινότητες Ρομά, η Υπηρεσία Εφηβικής Εγκυμοσύνης αποτελεί υποσχόμενη πρακτική, διότι καταδεικνύει τη σημασία εξειδικευμένων, ολοκληρωμένων και προσβάσιμων υπηρεσιών για εγκύους εφήβους. Με τον τρόπο αυτό συμβάλλει στη βελτίωση των αποτελεσμάτων υγείας, ενισχύει την υποστήριξη προς τους νέους γονείς και βοηθά στη μείωση καταστάσεων κοινωνικής ευαλωτότητας.

3.3 Πορτογαλία

Οι πορτογαλικές πρακτικές αντιμετωπίζουν ένα φάσμα προστατευτικών παραγόντων, όπως η παραμονή στο σχολείο, η υγεία, η διαπολιτισμική διαμεσολάβηση, ο ηγετικός ρόλος των γυναικών και η συμμετοχική παραγωγή γνώσης.

ROMA Educa⁷

Επικεφαλής φορέας: Οργανισμός Ένταξης, Μετανάστευσης και Ασύλου (AIMA), πρώην Ύπατη Αρμοστεία για τη Μετανάστευση (ACM).

Το ROMA Educa ξεκίνησε το 2019 από την πρώην Ύπατη Αρμοστεία για τη Μετανάστευση (ACM), μέσω του προγράμματος Escolhas, στο πλαίσιο εφαρμογής της Εθνικής Στρατηγικής Ένταξης Κοινοτήτων Ρομά (ENICC). Αρχικά απευθυνόταν σε μαθητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, αλλά στη συνέχεια επεκτάθηκε ώστε να περιλαμβάνει και μαθητές του τρίτου κύκλου βασικής εκπαίδευσης.

Το ROMA Educa είναι ένα εθνικό πρόγραμμα υποτροφιών για μαθητές Ρομά, σχεδιασμένο να προάγει την παραμονή στο σχολείο και την εκπαιδευτική επιτυχία, μειώνοντας τα οικονομικά εμπόδια και ενθαρρύνοντας τη συνέχιση στη δευτεροβάθμια και την ανώτατη εκπαίδευση. Εκτός από την οικονομική στήριξη, το πρόγραμμα συμβάλλει στην ενίσχυση των εκπαιδευτικών προσδοκιών και

⁷ Programa-roma-educa_regulamento-7a-edicao.pdf

προωθεί την εκπαιδευτική επιτυχία ως διαδρομή προς την κοινωνική ένταξη και την προσωπική ανάπτυξη.

Ενώ αρχικά υποστήριζε 50 μαθητές Ρομά κατά το ακαδημαϊκό έτος 2019/2020, το πρόγραμμα έχει διευρυνθεί σημαντικά και σήμερα χορηγεί κάθε χρόνο 210 υποτροφίες σε μαθητές Ρομά της κατώτερης και ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, αποδεικνύοντας τόσο τη θεσμική του εδραίωση όσο και την αυξανόμενη εθνική του εμβέλεια.

Καινοτόμα χαρακτηριστικά

Το κύριο καινοτόμο χαρακτηριστικό του προγράμματος είναι η προώθηση της εκπαίδευσης ως στρατηγικής ενδυνάμωσης και ισότητας ευκαιριών για τους νέους Ρομά, αναγνωρίζοντας την εκπαιδευτική επιτυχία ως βασικό παράγοντα για τη διακοπή των κύκλων αποκλεισμού και τη διεύρυνση των ευκαιριών κοινωνικής και επαγγελματικής συμμετοχής.

Γιατί θεωρείται καλή πρακτική

Το ROMA Educa αποτελεί καλή πρακτική, διότι προωθεί τη συνέχεια των εκπαιδευτικών διαδρομών και ενισχύει την αυτονομία των νέων Ρομά. Ευθαρρύνοντας τους μαθητές να παραμείνουν στην εκπαίδευση και να συνεχίσουν στην ανώτατη εκπαίδευση, συμβάλλει στην καθυστέρηση πορειών που οδηγούν σε πρόωρο γάμο και πρόωρη μητρότητα, διευρύνοντας παράλληλα τις ευκαιρίες για ενημερωμένες επιλογές και για την ανάπτυξη ανεξάρτητων σχεδίων ζωής.

OPRE - Επιχειρησιακό Πρόγραμμα για την Προώθηση της Εκπαίδευσης⁸

Επικεφαλής φορέας: Οργανισμός Ένταξης, Μετανάστευσης και Ασύλου (AIMA), σε συνεργασία με την Associação Letras Nómadas.

Το OPRE - Επιχειρησιακό Πρόγραμμα για την Προώθηση της Εκπαίδευσης ξεκίνησε το 2016 ως πιλοτικό έργο, το οποίο αναπτύχθηκε από μια οργάνωση υπό την ηγεσία Ρομά μαζί με άλλες οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών. Στόχος του είναι η προώθηση της πρόσβασης, της παραμονής και της επιτυχούς ολοκλήρωσης της ανώτατης εκπαίδευσης από φοιτητές Ρομά. Τα θετικά αποτελέσματα οδήγησαν στην εδραίωσή του ως μέτρου δημόσιας πολιτικής, αντιστακώντας τη θεσμική αναγνώριση της αποτελεσματικότητάς του και της σημασίας της επένδυσης στην εκπαίδευση ως εργαλείου κοινωνικής ένταξης και ισότητας ευκαιριών.

Το OPRE παρέχει υποτροφίες και εξατομικευμένη καθοδήγηση σε όλη την ακαδημαϊκή πορεία των συμμετεχόντων, επιδιώκοντας να μειώσει τις ανισότητες στην πρόσβαση στην ανώτατη εκπαίδευση

⁸ Regulamentoopre_10aed.pdf

και παράλληλα να ενισχύσει τη συμμετοχή των νέων Ρομά στην ακαδημαϊκή, επαγγελματική και κοινωνική ζωή.

Από την έναρξή του το 2016, το OPRE έχει χορηγήσει κατά μέσο όρο περίπου 30 υποτροφίες ετησίως σε φοιτητές Ρομά της ανώτατης εκπαίδευσης. Έως την όγδοη διοργάνωση, το πρόγραμμα είχε χορηγήσει 249 υποτροφίες και είχε συμβάλει στην ολοκλήρωση 37 προπτυχιακών και εννέα μεταπτυχιακών τίτλων, καταδεικνύοντας τη διαρκή συμβολή του στη διεύρυνση της συμμετοχής των Ρομά στην ανώτατη εκπαίδευση.

Καινοτόμα χαρακτηριστικά

Το κύριο καινοτόμο χαρακτηριστικό του προγράμματος έγκειται στον συνδυασμό οικονομικής στήριξης με καθοδήγηση, ανάπτυξη δεξιοτήτων και δημιουργία δικτύων υποστήριξης, προάγοντας όχι μόνο την ακαδημαϊκή επιτυχία αλλά και την ανάδειξη μιας νέας γενιάς επαγγελματιών και ηγετικών στελεχών Ρομά, ικανών να λειτουργούν ως πρότυπα στις κοινότητές τους.

Γιατί θεωρείται καλή πρακτική

Το OPRE αποτελεί υποσχόμενη πρακτική, διότι καταδεικνύει πώς μια καινοτόμος πρωτοβουλία της κοινωνίας των πολιτών μπορεί να εξελιχθεί σε βιώσιμη δημόσια πολιτική με μεγαλύτερη συνέχεια και αντίκτυπο. Το πρόγραμμα, που αναπτύχθηκε αρχικά από την κοινωνία των πολιτών με ισχυρή συμμετοχή των ίδιων των Ρομά και των οργανώσεών τους, εξελίχθηκε επιτυχώς σε μέτρο δημόσιας πολιτικής εθνικής εμβέλειας. Σήμερα υλοποιείται μέσω συνεργασίας μεταξύ της AIMA και της Associação Letras Nômadas, συνδυάζοντας τη θεσμική δέσμευση με την εμπειρία και την ηγεσία μιας οργάνωσης υπό την ηγεσία Ρομά.

Πρωθώντας την ισότητα ευκαιριών στην πρόσβαση στην ανώτατη εκπαίδευση και ενισχύοντας την αυτονομία και την ενδυνάμωση των νέων Ρομά, το πρόγραμμα συμβάλλει στην ανάπτυξη εναλλακτικών πορειών ζωής και στη μείωση των παραγόντων ευαλωτότητας που συνδέονται με την πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου, τον πρόωρο γάμο και την πρόωρη μητρότητα.

Πορτογαλική Ένωση Οικογενειακού Προγραμματισμού (APF): Παρέμβαση με βάση την κοινότητα και προώθηση των σεξουαλικών και αναπαραγωγικών δικαιωμάτων στο Matosinhos⁹

Επικεφαλής φορέας: Πορτογαλική Ένωση Οικογενειακού Προγραμματισμού (APF), σε συνεργασία με τον Δήμο Matosinhos, υπηρεσίες υγείας και άλλους τοπικούς φορείς.

Εδώ και αρκετά χρόνια, η APF υλοποιεί παρέμβαση προσέγγισης με βάση την κοινότητα Ρομά που ζει στη συνοικία Biquinha του Matosinhos. Οι στόχοι της επικεντρώνονται στην αγωγή υγείας, ιδίως στη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία και στη μητρική και παιδική υγεία. Η παρέμβαση βασίζεται σε σχέση εμπιστοσύνης που έχει εδραιωθεί με την κοινότητα και σε στενή συνεργασία με τις υπηρεσίες υγείας, τον δήμο και άλλους τοπικούς φορείς, καθιστώντας δυνατή μια ολοκληρωμένη απόκριση στις ανάγκες των οικογενειών Ρομά.

Καινοτόμα χαρακτηριστικά

Το κύριο καινοτόμο χαρακτηριστικό της παρέμβασης είναι ο συνδυασμός κοινοτικής διαμεσολάβησης, προαγωγής της υγείας και διυπηρεσιακής συνεργασίας, μέσω μιας συμμετοχικής και πολιτισμικά ευαίσθητης προσέγγισης που διευκολύνει την πρόσβαση στις υπηρεσίες, ενισχύει τον γραμματισμό υγείας και προάγει την άσκηση των σεξουαλικών και αναπαραγωγικών δικαιωμάτων.

Κατά τη διάρκεια της παρέμβασης, η APF υλοποίησε σειρά θεματικών πρωτοβουλιών, μεταξύ των οποίων το έργο Sem Preconceitos (Χωρίς Προκαταλήψεις), που προωθεί την ισότητα των φύλων, τη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία και την πρόληψη καταστάσεων ευαλωτότητας μεταξύ εφήβων και νεαρών ενηλίκων Ρομά.

Η APF συμμετείχε επίσης στο διακρατικό έργο EU Roadmap on Forced and Early Marriage for Frontline Professionals (Πρόγραμμα Δικαιώματα, Ισότητα και Ιθαγένεια - JUST/2014/RDAP/AG/HARM), το οποίο ανέπτυξε έναν οδικό χάρτη για επαγγελματίες πρώτης γραμμής σε τομείς όπως η υγεία και η εκπαίδευση. Ο οδικός χάρτης αποσκοπεί στην ενίσχυση της ικανότητας των επαγγελματιών να εντοπίζουν περιπτώσεις αναγκαστικού και/ή πρόωρου γάμου και στη βελτίωση της προστασίας και της υποστήριξης που παρέχεται στα θύματα.

Γιατί θεωρείται καλή πρακτική

Η παρέμβαση της APF αποτελεί υποσχόμενη πρακτική, διότι καταδεικνύει ότι η μακροχρόνια κοινοτική προσέγγιση, σε συνδυασμό με τη διυπηρεσιακή συνεργασία και την ενεργό συμμετοχή των κοινοτήτων Ρομά, συμβάλλει στη μείωση των ανισοτήτων πρόσβασης στην υγειονομική περίθαλψη, στην ενίσχυση της αυτονομίας των γυναικών και των νέων Ρομά

⁹ APF Norte - APF

και στη δημιουργία ευνοϊκών συνθηκών για την πρόληψη των πρόωρων γάμων και της πρόωρης μητρότητας.

Οργανώσεις Ρομά - Δυναμισμός και αλλαγή

Ένα από τα διακριτικά χαρακτηριστικά της πορτογαλικής εμπειρίας είναι η σταδιακή ενίσχυση του συλλογικού κινήματος των Ρομά και η αναγνώριση των οργανώσεών τους ως στρατηγικών εταίρων στη δημόσια πολιτική. Οργανώσεις όπως οι AMUCIP¹⁰, Associação Letras Nómadas¹¹, Ribaltambizão¹² και, πιο πρόσφατα, Rizoma¹³, έχουν αναλάβει ολοένα πιο κεντρικό ρόλο στην προώθηση της εκπαίδευσης, της ισότητας των φύλων, της κοινοτικής συμμετοχής και της ενδυνάμωσης γυναικών και νέων Ρομά.

Οι οργανώσεις αυτές έχουν αναπτύξει σειρά στοχευμένων έργων, πολλά από τα οποία επικεντρώνονται στην προώθηση της εκπαιδευτικής επιτυχίας και στην αμφισβήτηση στερεοτύπων. Στο πλαίσιο αυτό, και παρότι συνδέεται μόνο έμμεσα με το κύριο θέμα της έκθεσης, η Ribaltambizão - Ένωση για την Ισότητα των Φύλων στις Κοινότητες Ρομά ξεκίνησε την εκστρατεία «Φωνές Ρομά: Η πραγματικότητα του γάμου στις κοινότητές μας», η οποία αμφισβητεί την ευρέως διαδεδομένη παρανόηση ότι ο αναγκαστικός γάμος αποτελεί κοινή και γενικευμένη πρακτική στις κοινότητες Ρομά της Πορτογαλίας. Η εκστρατεία περιλαμβάνει ντοκιμαντέρ με μαρτυρίες ζευγαριών Ρομά, κοινοτικών ηγετών, ακαδημαϊκών και ακτιβιστών, προωθώντας μια πιο σύνθετη κατανόηση του γάμου στις κοινότητες Ρομά και αναδεικνύοντας παράλληλα την ποικιλομορφία των εμπειριών και τον ηγετικό ρόλο των γυναικών Ρομά.¹⁴

Πιο πρόσφατα, η RIZOMA, μια οργάνωση υπό την ηγεσία νεαρής πτυχιούχου Ρομά, η οποία είχε επωφεληθεί από το πρόγραμμα υποτροφιών OPRE και συμμετείχε στο έργο Roma Influencers τόσο ως Roma Influencer όσο και ως εκπαιδεύτρια, υλοποιεί σήμερα έργο για την ισότητα των φύλων που απευθύνεται σε παιδιά και νέους Ρομά. Μέσω της πρωτοβουλίας αυτής, η οργάνωση επιδιώκει να προωθήσει την ισότητα ευκαιριών, να ενδυναμώσει τα κορίτσια και τις νεαρές γυναίκες Ρομά και να καλλιεργήσει πιο ισότιμες σχέσεις μεταξύ των φύλων μέσω της εκπαίδευσης, της επικοινωνίας και της κοινοτικής συμμετοχής.

Επιπλέον, το έργο τους συμβάλλει στην προσέγγιση των δημόσιων πολιτικών με τις κοινότητες Ρομά, προωθώντας λύσεις που αναπτύσσονται σε συνεργασία με τις κοινότητες αυτές και ενισχύει τη συμμετοχή των ίδιων των Ρομά στη διαμόρφωση των

¹⁰ (14) Facebook

¹¹ (2) Instagram

¹² (14) Facebook

¹³ About 5 - Rizoma

¹⁴ <https://youtu.be/FvH2jbaVv-U>

αποκρίσεων που επηρεάζουν τη ζωή τους. Η εξέλιξη αυτή αντανακλά μια μετάβαση από προσεγγίσεις που σχεδιάζονται για τις κοινότητες Ρομά σε μοντέλα παρέμβασης που αναπτύσσονται μαζί με τις κοινότητες Ρομά και, όλο και περισσότερο, καθοδηγούνται από οργανώσεις Ρομά.

Γιατί θεωρείται καλή πρακτική

Η ενίσχυση του συλλογικού κινήματος των Ρομά αποτελεί, από μόνη της, καλή πρακτική συμμετοχικής διακυβέρνησης, επιτρέποντας στις κοινότητες Ρομά να διαδραματίζουν ολοένα πιο ενεργό ρόλο στον σχεδιασμό, την εφαρμογή και την παρακολούθηση των δημόσιων πολιτικών που τις αφορούν.

3.4 Ρουμανία

Η ρουμανική εμπειρία αναδεικνύει τη σημασία των παρεμβάσεων με βάση την κοινότητα, οι οποίες υλοποιούνται από ανθρώπους που γνωρίζουν τις κοινότητες, μιλούν τη γλώσσα τους και έχουν εδραιώσει σχέσεις εμπιστοσύνης με τις οικογένειες. Μεταξύ των σημαντικότερων χαρακτηριστικών της συγκαταλέγονται το δίκτυο διαμεσολαβητριών υγείας Ρομά, η συμμετοχή των γυναικών Ρομά ως φορέων αλλαγής και η διασύνδεση υγείας, εκπαίδευσης, κοινωνικής προστασίας και τοπικών αρχών.

Η διαμεσολάβηση υγείας Ρομά ως εργαλείο πρόληψης και πρόσβασης σε δικαιώματα

Επικεφαλής φορέας: Sastipen - Κέντρο Ρομά για Πολιτικές Υγείας, σε συνεργασία με το εθνικό δίκτυο διαμεσολαβητριών υγείας Ρομά, τη Διεύθυνση Δημόσιας Υγείας, τις τοπικές αρχές και τις υπηρεσίες υγείας, εκπαίδευσης και κοινωνικής προστασίας.

Πλαίσιο και στόχοι

Η διαμεσολάβηση υγείας Ρομά αποτελεί απόκριση με βάση την κοινότητα, σχεδιασμένη να μειώσει τα εμπόδια που αποτρέπουν τις κοινότητες Ρομά από την πρόσβαση σε δημόσιες υπηρεσίες. Στο πλαίσιο της πρόληψης των πρόωρων γάμων και της πρόωρης μητρότητας, οι διαμεσολαβήτριες υγείας διαδραματίζουν καίριο ρόλο στην παροχή πληροφοριών, την αγωγή υγείας, τον εντοπισμό καταστάσεων κινδύνου, την παροχή καθοδήγησης, την πραγματοποίηση παραπομπών και τη διευκόλυνση του συντονισμού με τις αρμόδιες δημόσιες υπηρεσίες.

Στο πλαίσιο του έργου Roma Influencers, η διαμεσολάβηση υγείας μπορεί να θεωρηθεί υποσχόμενη πρακτική, διότι συνδυάζει στενούς δεσμούς με τις κοινότητες Ρομά, πολιτισμική και γλωσσική γνώση και ικανότητα συντονισμού δράσεων μεταξύ διαφορετικών τομέων.

Οι διαμεσολαβήτριες υγείας δεν λειτουργούν απλώς ως πάροχοι πληροφοριών. Αποτελούν έμπιστες γέφυρες μεταξύ οικογενειών και θεσμών, καθιστώντας δυνατή την αντιμετώπιση ευαίσθητων ζητημάτων - όπως η σεξουαλικότητα, η αντισύλληψη, ο γάμος, η εγκυμοσύνη, η βία και η πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου - τα οποία συχνά θα ήταν δύσκολο να συζητηθούν με επαγγελματίες εκτός της κοινότητας.

Η πρακτική είναι ιδιαίτερα σημαντική, διότι αντιμετωπίζει αρκετούς από τους παράγοντες που συνδέονται με τους πρόωρους γάμους και την πρόωρη μητρότητα, όπως η περιορισμένη πρόσβαση σε πληροφορίες για τη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία, η ανεπαρκής ενημέρωση για τα δικαιώματα των παιδιών και των γυναικών, η απόσταση μεταξύ οικογενειών και δημόσιων υπηρεσιών, οι δυσκολίες έγκαιρου εντοπισμού καταστάσεων κινδύνου και η έλλειψη εμπιστοσύνης στους δημόσιους θεσμούς.

Καινοτόμα χαρακτηριστικά

Το κύριο καινοτόμο χαρακτηριστικό της πρακτικής έγκειται στην αναγνώριση των διαμεσολαβητριών υγείας Ρομά όχι μόνο ως διευκολυντριών της πρόσβασης στην υγειονομική περίθαλψη, αλλά και ως επαγγελματιών της κοινότητας, ικανών να προάγουν την πρόληψη, να ενισχύουν την εμπιστοσύνη στους δημόσιους θεσμούς και να υποστηρίζουν συντονισμένες παρεμβάσεις στις οποίες εμπλέκονται υπηρεσίες υγείας, εκπαίδευσης και κοινωνικής προστασίας. Η Ρουμανία έχει ενισχύσει σταδιακά αυτό το μοντέλο μέσω της επαγγελματοποίησης των διαμεσολαβητριών υγείας και της εδραίωσης ενός εθνικού δικτύου, το οποίο περιλαμβάνει σήμερα περίπου 460 ενεργές διαμεσολαβήτριες υγείας Ρομά.

Γιατί θεωρείται καλή πρακτική

Η διαμεσολάβηση υγείας Ρομά αποτελεί καλή πρακτική, διότι συνδυάζει την εγγύτητα με τις κοινότητες Ρομά, την επαγγελματική εξειδίκευση και την ισχυρή διυπηρεσιακή συνεργασία. Προάγοντας την πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη, διευκολύνοντας τον έγκαιρο εντοπισμό ευάλωτων καταστάσεων και ενισχύοντας την επικοινωνία μεταξύ κοινοτήτων και δημόσιων υπηρεσιών, δημιουργεί ευνοϊκές συνθήκες για την πρόληψη των πρόωρων γάμων και της πρόωρης μητρότητας, προάγοντας παράλληλα τα δικαιώματα, την υγεία και την ευημερία των γυναικών, των παιδιών και των οικογενειών Ρομά.

Συμμετοχική ανάπτυξη οδηγού με βάση την κοινότητα και πολυτομεακή προσέγγιση¹⁵

Επικεφαλής φορέας: Sastipen, με τη συμμετοχή διαμεσολαβητριών υγείας και σχολικών διαμεσολαβητών Ρομά, γυναικών και νέων Ρομά, επαγγελματιών από τους τομείς της εκπαίδευσης, της υγείας, της κοινωνικής εργασίας και της ψυχολογίας, δημόσιων αρχών και οργανώσεων Ρομά.

Ο Οδηγός Roma Influencers σχεδιάστηκε ως πρακτικό βοήθημα για την υποστήριξη επαγγελματιών και κοινοτικών εργαζομένων στην πρόληψη των πρόωρων γάμων και της πρόωρης μητρότητας.

Η ανάπτυξή του περιέλαβε ανασκόπηση μελετών, νομοθεσίας και εκθέσεων, συλλογή εμπειριών από διαμεσολαβήτριες υγείας, διαβουλεύσεις και ομάδες εστίασης

¹⁵ SASTIPEN - Roma Center for Health Policies

που πραγματοποιήθηκαν στο Βουκουρέστι, το Giurgiu και το Neamț, συμμετοχή νέων γυναικών Ρομά, σύνταξη σε προσβάσιμη μορφή και επικύρωση τόσο από ειδικούς όσο και από μέλη κοινοτήτων Ρομά.

Η ομάδα εργασίας συγκέντρωσε εκπροσώπους από ευρύ φάσμα τομέων και θεσμών, μεταξύ των οποίων επαγγελματίες της υγείας, της εκπαίδευσης, της κοινωνικής εργασίας και της ψυχολογίας, τοπικές αρχές, οργανώσεις Ρομά και νέους από κοινότητες Ρομά.

Η κύρια συμβολή του δεν έγκειται μόνο στην τελική έκδοση, αλλά και στη διαδικασία συμπαράγωγής μέσω της οποίας αναπτύχθηκε. Η επιστημονική και επαγγελματική γνώση συνδυάστηκε με την πρακτική εμπειρία των διαμεσολαβητριών υγείας, των νέων γυναικών Ρομά και των μελών των κοινοτήτων Ρομά.

Η μεθοδολογία επιδιώκει, επομένως, να αποφύγει δύο συνήθεις κινδύνους: την παραγωγή τεχνικά ορθού υλικού που είναι πολιτισμικά ακατάλληλο και την ανάπτυξη κοινοτικών παρεμβάσεων χωρίς επαρκώς ισχυρή επιστημονική ή νομική βάση.

Καινοτόμα χαρακτηριστικά

Το κύριο καινοτόμο χαρακτηριστικό του Οδηγού έγκειται στη συμμετοχική μεθοδολογία του, η οποία τοποθετεί τις γυναίκες, τους νέους και τους κοινοτικούς διαμεσολαβητές Ρομά στο επίκεντρο της διαδικασίας παραγωγής γνώσης. Αντί να βασίζεται αποκλειστικά στην ακαδημαϊκή τεχνογνωσία, συνδυάζει επιστημονικά στοιχεία, επαγγελματική πρακτική και κοινοτική γνώση, ώστε να παράγει κατευθύνσεις που είναι ταυτόχρονα τεχνικά ισχυρές και πολιτισμικά κατάλληλες.

Γιατί θεωρείται καλή πρακτική

Αυτή η υποσχόμενη πρακτική αναδεικνύει τη σημασία της διασφάλισης ότι τα μηνύματα πρόληψης είναι πολιτισμικά κατάλληλα, αποδεκτά από τις οικογένειες και πρακτικά χρήσιμα τόσο για τους διαμεσολαβητές όσο και για τους επαγγελματίες. Καταδεικνύει επίσης την αξία της άμεσης συμμετοχής των γυναικών και των νέων Ρομά στον καθορισμό των αποκρίσεων που αποσκοπούν στην αντιμετώπιση των προκλήσεων των ίδιων των κοινοτήτων τους.

4. Ευρωπαϊκές και διακρατικές καλές πρακτικές

Οι πρωτοβουλίες που παρουσιάζονται στην ενότητα αυτή έχουν αναπτυχθεί σε πολλές χώρες ή στο πλαίσιο ευρωπαϊκών προγραμμάτων. Θα πρέπει, επομένως, να αναλυθούν χωριστά από τις εθνικές πρακτικές που περιγράφηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο.

Roma Influencers Network - Breaking the Circle of Early Marriages and Early Motherhood

Επικεφαλής φορείς: Κλίμακα (Ελλάδα), Cairde (Ιρλανδία), CESIS και CooperActiva (Πορτογαλία), Sastipen (Ρουμανία)

Χρηματοδότηση: Πρόγραμμα Erasmus+

Το έργο Roma Influencers Network - Breaking the Circle of Early Marriages and Early Motherhood, το οποίο υλοποιείται από τον Νοέμβριο του 2024 έως τον Οκτώβριο του 2026, παρουσιάζεται ως υποσχόμενη διακρατική πρακτική, καθώς ανέπτυξε μια ολοκληρωμένη μεθοδολογία ειδικά σχεδιασμένη για την πρόληψη των πρόωρων γάμων και της πρόωρης μητρότητας μεταξύ των γυναικών και των κοινοτήτων Ρομά.

Το έργο πραγματοποίησε συγκριτική έρευνα στις τέσσερις χώρες-εταίρους, παράγοντας τέσσερις εθνικές εκθέσεις και μία συγκριτική ευρωπαϊκή έκθεση. Ανέπτυξε επίσης εκπαιδευτικό υλικό και υλικό ευαισθητοποίησης, υλοποίησε προγράμματα κατάρτισης και δημιούργησε διακρατικό δίκτυο Roma Influencers. Στην έρευνα συμμετείχαν 184 γυναίκες Ρομά, παράγοντας πολύτιμα στοιχεία για τους παράγοντες που συνδέονται με τους πρόωρους γάμους και την πρόωρη μητρότητα και υποστηρίζοντας τη διαμόρφωση συστάσεων για κοινοτικές παρεμβάσεις και δημόσιες πολιτικές.

Το έργο υλοποίησε επίσης προσαρμοσμένα προγράμματα κατάρτισης, στα οποία συμμετείχαν αρχικά 25 γυναίκες Ρομά, ορισμένες από τις οποίες στη συνέχεια έγιναν εκπαιδύτριες πρόσθετων ομάδων γυναικών σε κάθε συμμετέχουσα χώρα. Οι γυναίκες που συμμετείχαν σε αυτή τη διαδικασία κατάρτισης ανέλαβαν επίσης ενεργό ρόλο ως Roma Influencers στις κοινότητές τους, ηγούμενες συνολικά 72 εκστρατειών ευαισθητοποίησης και συμβάλλοντας στην παραγωγή οπτικοακουστικού υλικού για τους πρόωρους γάμους και την πρόωρη μητρότητα, το οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί από άλλες οργανώσεις. Ως επιστέγασμα αυτής της διαδικασίας, το έργο παρήγαγε ευρύ φάσμα εκπαιδευτικών πόρων και υλικού ευαισθητοποίησης, συμπεριλαμβανομένων κοινοτικών εκστρατειών, οπτικοακουστικού υλικού και ενός διακρατικού ντοκιμαντέρ που έχει παρουσιαστεί σε αρκετά διεθνή φεστιβάλ.

Παρότι το έργο βρίσκεται ακόμη σε εξέλιξη και δεν υπάρχει ακόμη διαθέσιμη αξιολόγηση αντικτύπου, τα αποτελέσματα της υλοποίησης καταδεικνύουν ήδη ισχυρή ικανότητα κινητοποίησης των κοινοτήτων, παραγωγής συγκρίσιμων στοιχείων μεταξύ χωρών, ενίσχυσης του ηγετικού ρόλου των γυναικών Ρομά και ανάπτυξης πόρων με σημαντικές δυνατότητες μεταφοράς.

Καινοτόμα χαρακτηριστικά

Το κύριο καινοτόμο χαρακτηριστικό του έργου έγκειται στην τοποθέτηση των ίδιων των γυναικών Ρομά στο επίκεντρο της παρέμβασης - όχι απλώς ως ωφελούμενων, αλλά ως ενεργών συμμετεχουσών στην παραγωγή γνώσης, στην κοινοτική ευαισθητοποίηση και στην ανάπτυξη προτάσεων αλλαγής. Η μεθοδολογία βασίζεται στην ενδυνάμωση των γυναικών Ρομά, ώστε να λειτουργούν ως θετικές Influencers, υποστηρίκτριες ομοτίμων και φορείς κοινοτικής κινητοποίησης, αξιοποιώντας τις γνώσεις, τη βιωμένη εμπειρία και την ικανότητά τους να επικοινωνούν αποτελεσματικά με άλλες γυναίκες, κορίτσια και οικογένειες.

Ένα ακόμη σημαντικό χαρακτηριστικό είναι η συμμετοχική και πολιτισμικά ευαίσθητη προσέγγιση. Οι γυναίκες Ρομά συμμετέχουν ενεργά στον εντοπισμό εμποδίων, στη διαμόρφωση των βασικών μηνυμάτων, στην επικύρωση του εκπαιδευτικού υλικού και στην άμεση επαφή με τις κοινότητές τους. Η συμμετοχική αυτή διαδικασία ενισχύει την αξιοπιστία της παρέμβασης, ενώ μειώνει τον κίνδυνο εξωτερικών ή στιγμιστικών προσεγγίσεων.

Παρά τις διαφορές μεταξύ των τεσσάρων συμμετεχουσών χωρών, το έργο αναδεικνύει ένα κοινό σύνολο αρχών, στις οποίες περιλαμβάνονται η σημασία της εκπαίδευσης, της διαμεσολάβησης, της πρόσβασης στην υγειονομική περίθαλψη, του ηγετικού ρόλου των γυναικών Ρομά, της υποστήριξης από ομοτίμους και της συνεργασίας μεταξύ κοινοτήτων, δημόσιων υπηρεσιών και υπευθύνων χάραξης πολιτικής.

Γιατί θεωρείται καλή πρακτική

Το έργο μπορεί να θεωρηθεί υποσχόμενη πρακτική, επειδή:

- αντιμετωπίζει άμεσα ένα ζήτημα που παραμένει ανεπαρκώς ορατό και ελλιπώς ερευνημένο,
- προωθεί τον ηγετικό ρόλο και την ενεργό συμμετοχή των γυναικών Ρομά,
- συνδυάζει πρόληψη, ενδυνάμωση, ευαισθητοποίηση και συνηγορία πολιτικής,
- εμπλέκει οικογένειες και κοινότητες αντί να επικεντρώνεται αποκλειστικά στα άτομα,
- παράγει πόρους που μπορούν να μεταφερθούν σε άλλα πλαίσια,
- προωθεί την αμοιβαία μάθηση μεταξύ των χωρών και

- ενισχύει τους δεσμούς μεταξύ κοινοτικής εμπειρίας και ανάπτυξης δημόσιας πολιτικής.

ROMED - Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα για Διαμεσολαβητές Ρομά¹⁶

Το πρόγραμμα ROMED αναπτύχθηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, με στόχο τη βελτίωση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας της διαμεσολάβησης μεταξύ των κοινοτήτων Ρομά και των δημόσιων θεσμών. Βασίστηκε στην αναγνώριση ότι πολλοί Ρομά εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν επίμονα εμπόδια στην πρόσβαση σε δικαιώματα, υπηρεσίες και πόρους, τα οποία δεν απορρέουν μόνο από τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό, αλλά και από τις διακρίσεις, την έλλειψη πληροφόρησης, την πολιτισμική και θεσμική απόσταση και την περιορισμένη εμπιστοσύνη στις δημόσιες υπηρεσίες.

Μέσω της εκπαίδευσης διαμεσολαβητών, το ROMED επιδίωξε να ενισχύσει την ικανότητα παρέμβασης σε διάφορους τομείς καθοριστικής σημασίας για την κοινωνική ένταξη.

Οι διαμεσολαβητές λειτουργούν ως γέφυρα μεταξύ των κοινοτήτων Ρομά και των δημόσιων θεσμών, διευκολύνοντας την επικοινωνία, βελτιώνοντας την πρόσβαση στην πληροφορία, υποστηρίζοντας τις παραπομπές και διασφαλίζοντας ότι οι ανάγκες και οι απόψεις των κοινοτήτων Ρομά λαμβάνονται υπόψη από τις δημόσιες αρχές.

Η συνάφεια του ROMED με την πρόληψη των πρόωρων γάμων και της πρόωρης μητρότητας έγκειται κυρίως στην ικανότητα των διαμεσολαβητών να αντιμετωπίζουν πολλούς από τους υποκείμενους παράγοντες κινδύνου που συνδέονται με τα φαινόμενα αυτά. Η στενή σχέση τους με τις οικογένειες και η γνώση του κοινοτικού πλαισίου διευκολύνουν:

- τη διάδοση πληροφοριών για τα δικαιώματα των παιδιών και των γυναικών,
- την προώθηση της συνεχούς συμμετοχής των κοριτσιών στην εκπαίδευση,
- την πρόσβαση σε υπηρεσίες σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας και οικογενειακού προγραμματισμού,
- τον έγκαιρο εντοπισμό περιπτώσεων εγκατάλειψης του σχολείου, εφηβικής εγκυμοσύνης, βίας, εξαναγκασμού ή γάμων ανηλίκων,
- τις παραπομπές σε υπηρεσίες υγείας, εκπαίδευσης, κοινωνικής προστασίας και παιδικής προστασίας,
- τον διάλογο με οικογένειες και κοινοτικούς ηγέτες σχετικά με τις συνέπειες των πρόωρων γάμων και της πρόωρης μητρότητας και

¹⁶ Home | ROMED

- τη βελτίωση του συντονισμού μεταξύ επαγγελματιών και θεσμών που διαφορετικά ενδέχεται να λειτουργούν απομονωμένα.

Το ROMED διακρίνεται επίσης για την προσέγγισή του με βάση τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η διαμεσολάβηση δεν θεωρείται απλώς μέσο υπέρβασης των εμποδίων επικοινωνίας, αλλά εργαλείο μείωσης των ανισοτήτων, καταπολέμησης των διακρίσεων και διευκόλυνσης της άσκησης θεμελιωδών δικαιωμάτων. Η οπτική αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική για την αντιμετώπιση των πρόωρων γάμων, καθώς αποφεύγει τον στιγματισμό συγκεκριμένων πρακτικών ή την αδιάκριτη απόδοσή τους σε όλες τις κοινότητες Ρομά.

ROMACT - Ενίσχυση της τοπικής διακυβέρνησης για την προώθηση της ένταξης των κοινοτήτων Ρομά¹⁷

Το ROMACT είναι κοινή πρωτοβουλία του Συμβουλίου της Ευρώπης και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, σχεδιασμένη να ενισχύσει την ικανότητα των τοπικών αρχών να αναπτύσσουν, να εφαρμόζουν και να παρακολουθούν τοπικές πολιτικές ένταξης των Ρομά. Το πρόγραμμα βασίζεται στην αναγνώριση ότι η μείωση των ανισοτήτων απαιτεί βιώσιμες τοπικές αποκρίσεις που στηρίζονται στην κοινοτική συμμετοχή και τη συνεργασία μεταξύ δημόσιων υπηρεσιών.

Η μεθοδολογία ROMACT συνδυάζει την ανάπτυξη θεσμικών ικανοτήτων εντός των δήμων με την ενεργό συμμετοχή των κοινοτήτων Ρομά στον εντοπισμό αναγκών και τον καθορισμό προτεραιοτήτων παρέμβασης. Τα κύρια συστατικά της περιλαμβάνουν:

- συμμετοχικές αξιολογήσεις των τοπικών αναγκών και των διαθέσιμων πόρων,
- τη δημιουργία κοινοτικών ομάδων και μηχανισμών συμμετοχής για τις κοινότητες Ρομά,
- την ανάπτυξη ικανοτήτων αιρετών εκπροσώπων, δημοτικών υπαλλήλων και άλλων τοπικών εμπλεκόμενων και
- την ανάπτυξη τοπικών σχεδίων δράσης για την ένταξη των Ρομά.

Όπως αρκετές από τις πρωτοβουλίες της έκθεσης, το ROMACT δεν σχεδιάστηκε ειδικά για την πρόληψη των πρόωρων γάμων ή της πρόωρης μητρότητας. Ωστόσο, αντιμετωπίζει σειρά διαρθρωτικών παραγόντων που αυξάνουν την ευαλωτότητα των παιδιών και των νέων Ρομά, μεταξύ των οποίων η άνιση πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη, ιδίως στη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία.

Η αξία της προσέγγισης ROMACT έγκειται στην αναγνώριση ότι ζητήματα όπως ο πρόωρος γάμος απαιτούν συνεκτικές τοπικές πολιτικές, ικανές να διευρύνουν τις εκπαιδευτικές ευκαιρίες, να βελτιώσουν την πρόσβαση στις δημόσιες υπηρεσίες, να μειώσουν τις ανισότητες και να ενισχύσουν την κοινοτική συμμετοχή στον εντοπισμό λύσεων.

¹⁷ ROMACT - BUILDING CAPACITY FOR ROMA INCLUSION AT LOCAL LEVEL

Καινοτόμα χαρακτηριστικά

Ένα από τα κύρια καινοτόμα χαρακτηριστικά του ROMACT είναι η ισχυρή έμφαση στη συμμετοχική τοπική διακυβέρνηση. Αντί να αντιμετωπίζει τις κοινότητες Ρομά αποκλειστικά ως ωφελούμενες δημόσιων πολιτικών, το πρόγραμμα προωθεί την ενεργό συμμετοχή τους στον σχεδιασμό, την εφαρμογή και την αξιολόγηση τοπικών πρωτοβουλιών. Ταυτόχρονα, ενισχύει την ικανότητα των δήμων να αναπτύσσουν ολοκληρωμένες, τεκμηριωμένες αποκρίσεις προσαρμοσμένες στις τοπικές συνθήκες, υποστηρίζοντας έτσι τη βιωσιμότητα των πολιτικών ένταξης και δημιουργώντας ευνοϊκότερες συνθήκες για την πρόληψη των πρόωρων γάμων και της πρόωρης μητρότητας.

INSCHOOL - Προώθηση πιο συμπεριληπτικών εκπαιδευτικών συστημάτων για τα παιδιά Ρομά¹⁸

Το INSCHOOL - Inclusive Schools: Making a Difference for Roma Children είναι κοινή πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Συμβουλίου της Ευρώπης, η οποία υλοποιήθηκε από το 2017 έως το 2024 σε τρεις διαδοχικές φάσεις. Κατά την εφαρμογή του συμμετείχαν η Τσεχική Δημοκρατία, η Ουγγαρία, η Ρουμανία, η Σλοβακία, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Βουλγαρία και η Πορτογαλία, υποστηρίζοντας την ανάπτυξη πολιτικών συμπεριληπτικής εκπαίδευσης και καινοτόμων πρακτικών για τη βελτίωση της πρόσβασης στην εκπαίδευση, της συμμετοχής και των εκπαιδευτικών επιδόσεων των παιδιών Ρομά και άλλων παιδιών που κινδυνεύουν από περιθωριοποίηση.

Το πρόγραμμα βασίζεται στην αρχή ότι η ένταξη των παιδιών Ρομά δεν εξαρτάται μόνο από την ατομική προσπάθεια ή την οικογενειακή υποστήριξη, αλλά και από αλλαγές στη διδακτική πρακτική, την οργάνωση του σχολείου και την εκπαιδευτική πολιτική. Επιδιώκει, συνεπώς, να δημιουργήσει πιο συμπεριληπτικά σχολικά περιβάλλοντα, ικανά να ανταποκρίνονται στην ποικιλομορφία και να αναγνωρίζουν την αξία της συμμετοχής όλων των παιδιών.

Η μεθοδολογία INSCHOOL συνδυάζει διάφορα συμπληρωματικά επίπεδα παρέμβασης, μεταξύ των οποίων:

- κατάρτιση εκπαιδευτικών, διευθυντών σχολείων και άλλων επαγγελματιών της εκπαίδευσης,
- ανάπτυξη και διάδοση συμπεριληπτικών διδακτικών πρακτικών,
- προώθηση σχολικών περιβαλλόντων απαλλαγμένων από διακρίσεις και διαχωρισμό και
- ενεργό συμμετοχή των οικογενειών και των κοινοτήτων Ρομά στη σχολική ζωή.

Το πρόγραμμα αναγνωρίζει ότι η σταθερή συμμετοχή στην εκπαίδευση διευρύνει τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές ευκαιρίες των κοριτσιών, ενισχύει την αυτονομία τους, βελτιώνει

¹⁸ Inschool Project - Inclusive schools Making a difference for Roma children

την πρόσβαση σε πληροφορίες για τα δικαιώματα και τη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία και δημιουργεί μελλοντικές προσδοκίες ασύμβατες με την πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου.

Γιατί θεωρείται καλή πρακτική

Το INSCHOOL αποτελεί ιδιαίτερα σημαντική καλή πρακτική, διότι καταδεικνύει ότι η εκπαιδευτική ένταξη εξαρτάται από την κοινή ευθύνη μαθητών, οικογενειών, σχολείων, κοινοτήτων και υπευθύνων χάραξης πολιτικής. Προωθώντας πιο συμπεριληπτικά και συμμετοχικά εκπαιδευτικά συστήματα, δημιουργεί συνθήκες που υποστηρίζουν τη συνεχή συμμετοχή των κοριτσιών στην εκπαίδευση, ενώ μειώνει τους παράγοντες ευαλωτότητας που συνδέονται με τους πρόωρους γάμους και την πρόωρη μητρότητα.

BREAKING A TABOO - Προώθηση της αλλαγής κοινωνικών προτύπων μέσω κοινοτικού διαλόγου

Το Breaking a TABOO είναι μια διακρατική πρωτοβουλία που υλοποιήθηκε στη Γερμανία, την Ελλάδα, τη Σερβία, την Ουγγαρία, την Ισπανία, τη Ρουμανία και τη Βόρεια Μακεδονία, με στόχο την πρόληψη του παιδικού, πρόωρου και αναγκαστικού γάμου, μέσω της προώθησης της ισότητας των φύλων, της συμμετοχής των κοινοτήτων Ρομά και του μετασχηματισμού των κοινωνικών προτύπων που περιορίζουν τα δικαιώματα και τις ευκαιρίες των κοριτσιών.

Το έργο βασίζεται στην αναγνώριση ότι ο πρόωρος γάμος προκύπτει από την αλληλεπίδραση πολλαπλών παραγόντων - μεταξύ των οποίων η φτώχεια, οι έμφυλες ανισότητες, η πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου, οι διακρίσεις, οι οικογενειακές προσδοκίες και τα κοινωνικά πρότυπα - και, συνεπώς, απαιτεί παρεμβάσεις που προάγουν τον κριτικό αναστοχασμό και την ενεργό συμμετοχή των ίδιων των κοινοτήτων Ρομά.

Η μεθοδολογία του συνδυάζει διάφορα συμπληρωματικά στοιχεία, μεταξύ των οποίων:

- ενδυνάμωση γυναικών και νέων Ρομά ως φορέων αλλαγής,
- δημιουργία ασφαλών χώρων για διαγενεακό και διαπολιτισμικό διάλογο,
- υλοποίηση δραστηριοτήτων κοινοτικής ευαισθητοποίησης,
- συμμετοχή οικογενειών, κοινοτικών ηγετών και επαγγελματιών και
- ανάπτυξη εκπαιδευτικών πόρων και επικοινωνιακού υλικού.

Μεταξύ των τεκμηριωμένων παραδοτέων περιλαμβάνονται ταινίες ντοκιμαντέρ, η κατάρτιση διαμεσολαβητών και πολλαπλασιαστών, καθώς και η διοργάνωση 70 κοινοτικών προβολών ταινιών και συζητήσεων. Στις συναντήσεις αυτές χρησιμοποιήθηκαν προσωπικές ιστορίες και συμμετοχικές μεθοδολογίες για να ενθαρρυνθεί ο διάλογος σχετικά με τον πρόωρο γάμο, τις σχέσεις μεταξύ των φύλων, την εκπαίδευση και την αυτονομία των κοριτσιών. Η εμπειρία έδειξε ότι αφηγήσεις που αναπτύσσονται και διαμοιράζονται από τις ίδιες τις κοινότητες μπορούν να αποτελέσουν ιδιαίτερα

αποτελεσματικά εργαλεία για την αντιμετώπιση ευαίσθητων ζητημάτων, χωρίς τη χρήση ηθικολογικών ή στιγματιστικών μηνυμάτων.

Η αναπαραγωγή αυτής της μεθοδολογίας απαιτεί την ενεργό συμμετοχή των κοινοτήτων, τοπικούς συντονιστές που χαίρουν εμπιστοσύνης, ασφαλείς χώρους διαλόγου και πολιτισμικά κατάλληλη επικοινωνία.

Καινοτόμα χαρακτηριστικά

Το κύριο καινοτόμο χαρακτηριστικό του έργου είναι η εστίαση στον μετασχηματισμό των κοινωνικών προτύπων μέσω του κοινοτικού διαλόγου. Αντί να προσεγγίζει τον πρόωρο γάμο αποκλειστικά ως νομικό ή ατομικό ζήτημα, το έργο επιδιώκει να δημιουργήσει ευκαιρίες ώστε οι ίδιες οι κοινότητες να αναστοχαστούν τις συνέπειες αυτών των πρακτικών, να διερευνήσουν εναλλακτικές και να προωθήσουν νέα μοντέλα συμμετοχής, εκπαίδευσης και αυτονομίας των κοριτσιών.

Το έργο αναγνωρίζει την αξία της ενεργού συμμετοχής γυναικών, νέων, οικογενειών και κοινοτικών οργανώσεων Ρομά, ενθαρρύνοντας έτσι την ανάπτυξη πολιτισμικά ευαίσθητων λύσεων και ενισχύοντας παράλληλα τη νομιμοποίηση τόσο των μηνυμάτων που μεταδίδονται όσο και των δράσεων που αναλαμβάνονται.

Η διακρατική του διάσταση αποτελεί επίσης σημαντική προστιθέμενη αξία, καθώς επιτρέπει τη σύγκριση διαφορετικών εθνικών πλαισίων, τον εντοπισμό κοινών προκλήσεων και την προσαρμογή των μεθοδολογιών στις τοπικές πραγματικότητες.

Γιατί θεωρείται καλή πρακτική

Το Breaking a TABOO μπορεί, επομένως, να θεωρηθεί υποσχόμενη πρακτική, καθώς καταδεικνύει ότι η βιώσιμη αλλαγή εξαρτάται από τον μετασχηματισμό των κοινωνικών προτύπων και των σχέσεων εξουσίας, ενώ ταυτόχρονα ενισχύει τον ηγετικό ρόλο των γυναικών Ρομά και προωθεί τον διάλογο μεταξύ κοινοτήτων, επαγγελματιών και δημόσιων υπευθύνων λήψης αποφάσεων.

5. Συγκριτική ανάλυση των πρακτικών

5.1 Από την πρόληψη των πρόωρων γάμων και της πρόωρης μητρότητας στην προώθηση των δικαιωμάτων

Η συγκριτική ανάλυση καταδεικνύει ότι οι πρακτικές που εντοπίστηκαν μοιράζονται ένα θεμελιώδες χαρακτηριστικό: παρότι όλες συμβάλλουν στην πρόληψη των πρόωρων γάμων και της πρόωρης μητρότητας, το πράττουν μέσω σαφώς διαφορετικών στρατηγικών.

Ορισμένες πρωτοβουλίες αντιμετωπίζουν τα ζητήματα αυτά άμεσα, ενθαρρύνοντας τον κοινοτικό αναστοχασμό γύρω από τα δικαιώματα των παιδιών και των γυναικών, αμφισβητώντας τα έμφυλα στερεότυπα ή υλοποιώντας εκστρατείες ευαισθητοποίησης με ειδική εστίαση στον πρόωρο γάμο. Αυτό ισχύει για το Roma Influencers Network (διακρατικό), το Breaking a TABOO (διακρατικό) και τον Οδηγό Roma Influencers (Ρουμανία), που αναπτύχθηκε στο πλαίσιο του έργου Roma Influencers.

Οι περισσότερες πρακτικές, ωστόσο, δεν σχεδιάστηκαν ειδικά για την πρόληψη των πρόωρων γάμων. Αντίθετα, αντιμετωπίζουν τους διαρθρωτικούς παράγοντες που αυξάνουν την ευαλωτότητα των κοριτσιών Ρομά. Σε αυτές περιλαμβάνονται προγράμματα που προάγουν την παραμονή στο σχολείο, τη διαπολιτισμική διαμεσολάβηση, την πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη, την υποστήριξη από ομοτίμους, τη συμμετοχική διακυβέρνηση, την έρευνα και την ενίσχυση των οργανώσεων Ρομά.

Η διάκριση αυτή καταδεικνύει ότι η πρόληψη δεν εξαρτάται αποκλειστικά από εκστρατείες που στοχεύουν άμεσα στο ίδιο το φαινόμενο. Αντίθετα, προκύπτει από τον συνδυασμό παρεμβάσεων που αποσκοπούν στην αλλαγή συμπεριφορών με πολιτικές που διευρύνουν τις διαθέσιμες εκπαιδευτικές, κοινωνικές και οικονομικές ευκαιρίες για τα κορίτσια και τις γυναίκες Ρομά. Η ολοκληρωμένη αυτή προσέγγιση συνάδει τόσο με το Στρατηγικό Πλαίσιο της ΕΕ για την Ισότητα, την Ένταξη και τη Συμμετοχή των Ρομά (2020-2030) όσο και με τη Στρατηγική του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Ένταξη των Ρομά και των Μετακινούμενων Πληθυσμών (2026-2030), οι οποίες δίνουν έμφαση στην ισότητα, τη συμμετοχή και την άρση των διαρθρωτικών εμποδίων που επηρεάζουν τις κοινότητες Ρομά.

5.2 Η εκπαίδευση ως κύριος προστατευτικός παράγοντας

Η εκπαίδευση αναδεικνύεται ως το πιο σταθερό κοινό στοιχείο μεταξύ των πρακτικών που αναλύθηκαν.

Ωστόσο, οι διαφορετικές χώρες προσεγγίζουν αυτή τη διάσταση με συμπληρωματικούς τρόπους.

Η Πορτογαλία δίνει προτεραιότητα στην παραμονή στο σχολείο και την εκπαιδευτική επιτυχία μέσω προγραμμάτων υποτροφιών και καθοδήγησης, όπως το ROMA Educa και το OPRE.

Η πρωτοβουλία INSCHOOL του Συμβουλίου της Ευρώπης καταδεικνύει ότι η εκπαιδευτική συνέχεια δεν εξαρτάται μόνο από την υποστήριξη των οικογενειών, αλλά και από τη δημιουργία συμπεριληπτικών σχολείων, την προετοιμασία των εκπαιδευτικών για εργασία σε πολυπολιτισμικά περιβάλλοντα και την εφαρμογή εκπαιδευτικών πολιτικών ικανών να μειώσουν τον σχολικό διαχωρισμό.

Στην Ιρλανδία, η εκπαίδευση περιλαμβάνει επίσης τη μάθηση ενηλίκων μέσω πιστοποιημένης κατάρτισης των Εργαζομένων Υποστήριξης Ομοτίμων Ρομά, καταδεικνύοντας ότι η διά βίου μάθηση αποτελεί σημαντικό εργαλείο για την ενδυνάμωση των γυναικών Ρομά.

Στην Ελλάδα και τη Ρουμανία, η εκπαίδευση ενσωματώνεται σε ευρύτερες στρατηγικές που προάγουν την κοινωνική συμμετοχή, την προστασία των δικαιωμάτων και την πρόληψη.

Συνολικά, οι εμπειρίες αυτές καταδεικνύουν ότι η παραμονή των κοριτσιών στην εκπαίδευση αποτελεί πιθανότατα τον σημαντικότερο προστατευτικό παράγοντα που εντοπίστηκε μεταξύ των πρακτικών που εξετάστηκαν. Ταυτόχρονα, δείχνουν ότι η εκπαίδευση μπορεί να παράγει βιώσιμα αποτελέσματα μόνο όταν συνοδεύεται από συμπεριληπτικά σχολικά περιβάλλοντα, οικονομική στήριξη, διαμεσολάβηση, συμμετοχή των οικογενειών και θετικές προσδοκίες σχετικά με τις μελλοντικές ευκαιρίες των κοριτσιών.

5.3 Πρόσβαση σε δικαιώματα και δημόσιες υπηρεσίες

Ένα ακόμη κοινό θέμα αφορά την ανάγκη προσέγγισης των κοινοτήτων Ρομά με τις δημόσιες υπηρεσίες.

Οι εμπειρίες που αναλύθηκαν καταδεικνύουν ότι η πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη, την εκπαίδευση, την κοινωνική προστασία και τη δικαιοσύνη εξακολουθεί να περιορίζεται από γλωσσικά, πολιτισμικά και διοικητικά εμπόδια και, συχνά, από διακρίσεις.

Ιδιαίτερα αξιοσημείωτα ως προς αυτό είναι:

- το ROMED, μέσω της διαπολιτισμικής διαμεσολάβησης,
- η Εθνική Γραμμή Πληροφόρησης Ρομά, που ανέπτυξε η Cairde στην Ιρλανδία ως πολύγλωσση υπηρεσία ενημέρωσης,
- το ρουμανικό δίκτυο διαμεσολάβησης υγείας Ρομά και
- η παρέμβαση με βάση την κοινότητα που υλοποιεί η APF στην Πορτογαλία.

Οι πρωτοβουλίες αυτές καταδεικνύουν ότι η ουσιαστική πρόσβαση στα δικαιώματα απαιτεί καλά εκπαιδευμένους επαγγελματίες, πολιτισμικά επαρκείς δημόσιες υπηρεσίες και διαμεσολαβητές που προέρχονται από τις ίδιες τις κοινότητες Ρομά.

Η διαπολιτισμική διαμεσολάβηση αναδεικνύεται, επομένως, όχι ως προσωρινός μηχανισμός, αλλά ως εξειδικευμένη λειτουργία απαραίτητη για τη μείωση των ανισοτήτων και την ενίσχυση της εμπιστοσύνης μεταξύ κοινοτήτων και δημόσιων θεσμών.

5.4 Κοινοτική συμμετοχή και ηγετικός ρόλος των γυναικών Ρομά

Όλες οι πρακτικές που αναλύθηκαν αναγνωρίζουν ότι οι κοινότητες Ρομά δεν πρέπει πλέον να θεωρούνται αποκλειστικά ωφελούμενες των δημόσιων πολιτικών.

Το πιο καινοτόμο χαρακτηριστικό που εντοπίστηκε είναι η αυξανόμενη αναγνώριση της συμμετοχής των ίδιων των κοινοτήτων Ρομά και, ιδιαίτερα, των γυναικών Ρομά.

Στις πρωτοβουλίες που εξετάστηκαν, οι γυναίκες Ρομά αναλαμβάνουν ένα ευρύ φάσμα ρόλων, μεταξύ των οποίων:

- διαμεσολαβήτριες,
- ερευνήτριες,
- εργαζόμενες υποστήριξης ομοτίμων,
- κοινοτικές ηγέτιδες,
- εκπαιδεύτριες,
- επικεφαλής οργανώσεων Ρομά και
- influencers.

Ιδιαίτερα αξιοσημείωτο είναι το έργο οργανώσεων γυναικών Ρομά, όπως οι AMUCIP, Ribaltambição και, πιο πρόσφατα, Rízoma, οι οποίες διαδραματίζουν ολοένα σημαντικότερο ρόλο στην προώθηση αλλαγών σχετικά με τους έμφυλους ρόλους εντός των κοινοτήτων Ρομά.

Η εξέλιξη αυτή σηματοδοτεί σημαντική απομάκρυνση από παλαιότερες προσεγγίσεις, οι οποίες χαρακτηρίζονταν σε μεγάλο βαθμό από εξωτερικές παρεμβάσεις υπό την καθοδήγηση μη Ρομά επαγγελματιών.

Η συγκριτική ανάλυση καταδεικνύει ότι οι πιο βιώσιμες πρακτικές είναι εκείνες που επενδύουν στην ανάπτυξη ικανοτήτων εντός των ίδιων των κοινοτήτων Ρομά, ενισχύοντας τον ηγετικό τους ρόλο στον εντοπισμό προβλημάτων, τον σχεδιασμό λύσεων και την αξιολόγηση παρεμβάσεων.

5.5 Από την ατομική παρέμβαση στη συστημική αλλαγή

Οι πρακτικές που αναλύθηκαν λειτουργούν επίσης σε διαφορετικά επίπεδα παρέμβασης.

Ορισμένες εργάζονται άμεσα με άτομα και οικογένειες, ενώ άλλες επιδιώκουν να μετασχηματίσουν θεσμούς, οργανώσεις ή δημόσιες πολιτικές.

Η συμπληρωματικότητα αυτή αποτελεί ένα από τα κύρια συμπεράσματα της έκθεσης.

Συνολικά, οι πρωτοβουλίες που εξετάστηκαν καταδεικνύουν ότι η πρόληψη των πρόωρων γάμων απαιτεί ταυτόχρονη δράση σε πέντε αλληλένδετες διαστάσεις:

- άτομα,
- οικογένειες και κοινότητες,
- δημόσιες υπηρεσίες,
- θεσμοί και
- δημόσιες πολιτικές.

Στο πλαίσιο αυτό, η συμπληρωματικότητα μεταξύ των ευρωπαϊκών προγραμμάτων είναι ιδιαίτερα εμφανής:

- Το ROMED ενισχύει τη διαμεσολάβηση μεταξύ κοινοτήτων και δημόσιων υπηρεσιών.
- Το ROMACT ενισχύει την τοπική διακυβέρνηση και τη θεσμική ικανότητα.
- Το INSCHOOL προωθεί πιο συμπεριληπτικά εκπαιδευτικά συστήματα.
- Το Breaking a TABOO επιδιώκει να μετασχηματίσει τα κοινωνικά πρότυπα και τις σχέσεις μεταξύ των φύλων.
- Το Roma Influencers Network εστιάζει στην ενδυνάμωση και τον ηγετικό ρόλο των γυναικών Ρομά.

Αντί να αντιμετωπίζουν το ίδιο ζήτημα με πανομοιότυπες μεθοδολογίες, οι πρωτοβουλίες αυτές καταδεικνύουν ότι η αποτελεσματική πρόληψη απαιτεί συντονισμένες παρεμβάσεις που λειτουργούν ταυτόχρονα σε διαφορετικά επίπεδα.

5.6 Παραγωγή γνώσης, τεκμηρίωση και συμμετοχική διακυβέρνηση

Η ελληνική εμπειρία καταδεικνύει ότι η πρόληψη εξαρτάται επίσης από την παραγωγή γνώσης και την ποιότητα της διακυβέρνησης.

Οι πρωτοβουλίες Roma Child VOICE και ROMplat2019 αποτυπώνουν πώς η συμμετοχική έρευνα, η συστηματική διαβούλευση με τις κοινότητες Ρομά και η συμμετοχή των Ρομά στον σχεδιασμό, την εφαρμογή και την παρακολούθηση των δημόσιων πολιτικών είναι

απαραίτητες για την ανάπτυξη παρεμβάσεων που είναι καταλληλότερες, περισσότερο νομιμοποιημένες και πιο βιώσιμες.

Η πρόληψη των πρόωρων γάμων εξαρτάται, συνεπώς, όχι μόνο από την ύπαρξη υπηρεσιών ή ειδικών προγραμμάτων, αλλά και από την ικανότητα παραγωγής τεκμηρίωσης, ενσωμάτωσης της κοινοτικής γνώσης και μετατροπής αυτής της γνώσης σε αποτελεσματικές δημόσιες πολιτικές.

5.7 Διαθέσιμα στοιχεία και μελλοντικές προκλήσεις

Παρά την ποιότητα των πρακτικών που εντοπίστηκαν, η συγκριτική ανάλυση αναδεικνύει επίσης αρκετούς σημαντικούς περιορισμούς.

Οι περισσότερες πρωτοβουλίες παρέχουν ολοκληρωμένη τεκμηρίωση σχετικά με τις δραστηριότητες που πραγματοποιήθηκαν, την κοινοτική συμμετοχή και τα παραδοτέα που παρήχθησαν.

Ωστόσο, τα στοιχεία για τον μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο αντίκτυπο παραμένουν περιορισμένα.

Λίγα έργα μετρούν συστηματικά μεταβολές σε δείκτες όπως:

- η ηλικία γάμου,
- η εφηβική εγκυμοσύνη,
- η πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου,
- η οικονομική αυτονομία,
- η συμμετοχή στα κοινά ή
- η διατηρούμενη πρόσβαση σε δημόσιες υπηρεσίες.

Ο περιορισμός αυτός είναι ιδιαίτερα σημαντικός σε έναν τομέα όπου η κοινωνική αλλαγή εξαρτάται συχνά από μακροχρόνιες διαδικασίες και την αλληλεπίδραση πολλών παραγόντων.

Η ενίσχυση των συστημάτων παρακολούθησης και αξιολόγησης αποτελεί, επομένως, μία από τις κύριες προκλήσεις που εντοπίζει η παρούσα έκθεση.

Συνολικά, η συγκριτική ανάλυση επιβεβαιώνει ότι οι πιο υποσχόμενες αποκρίσεις είναι εκείνες που συνδυάζουν την εκπαίδευση, την πρόσβαση στα δικαιώματα, την κοινοτική συμμετοχή, την παραγωγή γνώσης και τη συμμετοχική διακυβέρνηση. Το συμπέρασμα αυτό ευθυγραμμίζεται πλήρως με τις στρατηγικές προτεραιότητες που έχουν καθορίσει τόσο η Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και το Συμβούλιο της Ευρώπης, οι οποίες προκρίνουν ολοκληρωμένες προσεγγίσεις βασισμένες στα δικαιώματα και θεμελιωμένες στην ισότητα, την ουσιαστική συμμετοχή και τη συνεργασία με τις κοινότητες Ρομά.

6. Συμπεράσματα

Η ανάλυση που πραγματοποιήθηκε στην παρούσα έκθεση εντοπίζει πέντε ευρέα μοντέλα παρέμβασης, τα οποία, παρότι διακριτά, αποδεικνύονται συμπληρωματικά στην πρόληψη των πρόωρων γάμων και της πρόωρης μητρότητας στις κοινότητες Ρομά. Αντί να αποτελούν εναλλακτικές αποκρίσεις, οι προσεγγίσεις αυτές αντιμετωπίζουν διαφορετικούς παράγοντες κινδύνου και προστασίας, καταδεικνύοντας ότι οι πιο υποσχόμενες στρατηγικές συνδυάζουν παρεμβάσεις που στοχεύουν άτομα, κοινότητες, δημόσιες υπηρεσίες, θεσμούς και δημόσιες πολιτικές. Ο ακόλουθος πίνακας συνοψίζει τις κύριες συνεισφορές των πρακτικών που αναλύθηκαν.

Πίνακας 1. Κύρια μοντέλα παρέμβασης που εντοπίστηκαν στις πρακτικές που αναλύθηκαν

1 Εκπαίδευση και εκπαιδευτικές ευκαιρίες	ΚΥΡΙΟΣ ΣΤΟΧΟΣ Πρωώθηση της παραμονής στο σχολείο, της εκπαιδευτικής επιτυχίας και της συνέχειας των μαθησιακών διαδρομών.	ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ • ROMA Educa • OPRE • INSCHOOL	ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ Μειώνει την πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου, ενισχύει την αυτονομία των κοριτσιών και συμβάλλει στην καθυστέρηση των πρόωρων γάμων και της πρόωρης μητρότητας.
2 Πρόσβαση σε δικαιώματα, υγεία και δημόσιες υπηρεσίες	ΚΥΡΙΟΣ ΣΤΟΧΟΣ Βελτίωση της πρόσβασης στην υγεία, την εκπαίδευση, την κοινωνική προστασία και άλλες βασικές δημόσιες υπηρεσίες.	ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ • APF • Εθνική Γραμμή Πληροφόρησης Ρομά • Διαμεσολάβηση Υγείας Ρομά • ROMED	ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ Μειώνει τα εμπόδια πρόσβασης, βελτιώνει τον γραμματισμό υγείας, διευκολύνει τις έγκαιρες παραπομπές και προστατεύει ευάλωτες περιπτώσεις.
3 Ενδυνάμωση, ηγεσία γυναικών και κοινοτική συμμετοχή	ΚΥΡΙΟΣ ΣΤΟΧΟΣ Ενίσχυση της ικανότητας των γυναικών Ρομά να αναλαμβάνουν ηγετικούς ρόλους και να επηρεάζουν τις κοινότητές τους.	ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ • Roma Influencers Network • DROM Ireland • Breaking a TABOO • Οργανώσεις Ρομά (AMUCIP, Ribaltambição, Rizoma)	ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ Πρωωθεί θετικά πρότυπα, υποστήριξη ομοτίμων, αλλαγές στα κοινωνικά πρότυπα και ισχυρότερη κοινοτική συμμετοχή.
Παραγωγή γνώσης και συμμετοχική έρευνα	ΚΥΡΙΟΣ ΣΤΟΧΟΣ Παραγωγή τεκμηρίωσης με κοινοτική συμμετοχή και υποστήριξη της τεκμηριωμένης λήψης αποφάσεων.	ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ • Roma Child VOICE • Μελέτη εμπειριών γυναικών Ρομά από υπηρεσίες μητρότητας • Οδηγός Roma Influencers	ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ Βελτιώνει την κατανόηση των παραγόντων του πρόωρου γάμου, υποστηρίζει πολιτισμικά κατάλληλες αποκρίσεις και ενημερώνει τη δημόσια πολιτική.
Συμμετοχική διακυβέρνηση και ανάπτυξη δημόσιας πολιτικής	ΚΥΡΙΟΣ ΣΤΟΧΟΣ Ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ κοινοτήτων, θεσμών και υπευθύνων χάραξης πολιτικής.	ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ • ROMplat2019 • ROMACT • Roma Influencers Network	ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ Εντάσσει τις κοινότητες Ρομά στον σχεδιασμό, την εφαρμογή και την παρακολούθηση δημόσιων πολιτικών, ενισχύοντας τη βιωσιμότητα των παρεμβάσεων.

Η συγκριτική ανάλυση καταδεικνύει ότι οι πρόωροι γάμοι και η πρόωρη μητρότητα δεν μπορούν να γίνουν αντιληπτά ως μεμονωμένα φαινόμενα ούτε να αποδοθούν αποκλειστικά σε πολιτισμικούς παράγοντες. Σε όλες τις χώρες που εξετάστηκαν, τα φαινόμενα αυτά προκύπτουν από την αλληλεπίδραση της φτώχειας, των έμφυλων ανισοτήτων, της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου, των διακρίσεων, της περιορισμένης πρόσβασης στις δημόσιες υπηρεσίες, της μειωμένης κοινωνικής συμμετοχής και των ανεπαρκών ευκαιριών για τα κορίτσια και τις γυναίκες Ρομά. Η ερμηνεία αυτή συνάδει με τα διαθέσιμα ευρωπαϊκά στοιχεία, τα οποία προκρίνουν ολοκληρωμένες και πολυτομεακές προσεγγίσεις για την πρόληψη των πρόωρων γάμων και την προώθηση των δικαιωμάτων των παιδιών και των γυναικών.

Οι πρακτικές που αναλύθηκαν καταδεικνύουν επίσης ότι δεν υπάρχει μία και μοναδική λύση. Αντιθέτως, οι πιο υποσχόμενες αποκρίσεις συνδυάζουν ένα φάσμα συμπληρωματικών στρατηγικών, όπως η εκπαιδευτική συνέχεια, η διαπολιτισμική διαμεσολάβηση, η πρόσβαση σε υπηρεσίες σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας, η υποστήριξη από ομοτίμους, η συμμετοχική έρευνα, η ενίσχυση των οργανώσεων Ρομά, η κοινοτική συμμετοχή, η τοπική διακυβέρνηση και η ανάπτυξη τεκμηριωμένων δημόσιων πολιτικών.

Ένα ακόμη ιδιαίτερα σημαντικό εύρημα αφορά τον μεταβαλλόμενο ρόλο των γυναικών Ρομά. Σε όλες σχεδόν τις πιο καινοτόμες πρωτοβουλίες, οι γυναίκες Ρομά δεν θεωρούνται πλέον απλώς ωφελοούμενες των παρεμβάσεων, αλλά αναλαμβάνουν ολοένα περισσότερο θέσεις ηγεσίας, διαμεσολάβησης, έρευνας, κατάρτισης, θεσμικής εκπροσώπησης και κοινοτικής κινητοποίησης. Η μετατόπιση αυτή αποτελεί ένα από τα πιο συνεπή χαρακτηριστικά που εντοπίστηκαν στις πρακτικές που εξετάστηκαν και συνιστά θεμελιώδη προϋπόθεση για την ανάπτυξη βιώσιμων αποκρίσεων.

Η ανάλυση καταδεικνύει επιπλέον ότι η ουσιαστική συμμετοχή των κοινοτήτων Ρομά δεν αποτελεί απλώς ηθική αρχή, αλλά καθοριστικό παράγοντα της ποιότητας των παρεμβάσεων. Οι πρακτικές που ενέπλεξαν τις κοινότητες από τον εντοπισμό των αναγκών έως την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων παρουσίασαν μεγαλύτερη πολιτισμική συνάφεια, ισχυρότερη εμπιστοσύνη μεταξύ θεσμών και κοινοτήτων και μεγαλύτερες δυνατότητες μεταφοράς σε άλλα πλαίσια.

Η σύγκριση των εμπειριών από την Ελλάδα, την Ιρλανδία, την Πορτογαλία και τη Ρουμανία καταδεικνύει ότι οι πιο υποσχόμενες αποκρίσεις δεν είναι εκείνες που αντιμετωπίζουν έναν μόνο παράγοντα κινδύνου, αλλά εκείνες που συνδυάζουν πολλαπλά επίπεδα παρέμβασης. Η συμπεριληπτική εκπαίδευση, η πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη, η διαπολιτισμική διαμεσολάβηση, η παραγωγή γνώσης, η συμμετοχική διακυβέρνηση, η ενίσχυση των οργανώσεων Ρομά, η ενδυνάμωση των γυναικών Ρομά και ο διάλογος πολιτικής αποτελούν συμπληρωματικές διαστάσεις μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής πρόληψης. Συνολικά, οι πρακτικές αυτές καταδεικνύουν ότι η πρόληψη των πρόωρων γάμων και της πρόωρης μητρότητας απαιτεί μια προσέγγιση βασισμένη στα ανθρώπινα δικαιώματα, η οποία αναπτύσσεται μαζί με τις κοινότητες Ρομά και όχι απλώς για αυτές. Η προσέγγιση αυτή ευθυγραμμίζεται πλήρως με τις πιο πρόσφατες προτεραιότητες τόσο του Συμβουλίου της

Ευρώπης όσο και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι οποίες αναγνωρίζουν την ουσιαστική συμμετοχή, την ισότητα των φύλων, την παραγωγή γνώσης και τη χρηστή διακυβέρνηση ως ουσιώδεις προϋποθέσεις για την επίτευξη βιώσιμης αλλαγής.

Συνολικά, οι πρακτικές που εντοπίστηκαν καταδεικνύουν ότι η πρόληψη των πρόωρων γάμων και της πρόωρης μητρότητας σημαίνει τη δημιουργία των προϋποθέσεων ώστε όλα τα παιδιά και οι νέοι Ρομά να ασκούν πλήρως τα δικαιώματά τους, να παραμένουν στην εκπαίδευση, να συμμετέχουν στις αποφάσεις που επηρεάζουν τη ζωή τους και να διαμορφώνουν σχέδια ζωής ελεύθερα, αυτόνομα και βασισμένα στις δικές τους επιλογές. Αυτό είναι, τελικά, το κεντρικό μήνυμα της παρούσας έκθεσης.